

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת חיי שרה תשפ"ג

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאה.

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

חיים נימוס ודרך ארץ ולהפוך את טבעם שינהגו כבני אדם, ורבי יונתן טען לעומתם שדבר זה אינו אפשרי, וכי א"א להפוך את טבעי בעלי החיים. רצו אותם חכמים להוכיח את צדקתם, וקיבלו על עצמם ללמד חתול נימוס ודרך ארץ תוך פרק זמן מסוים. כאשר הגיע היום המיועד להציג את הצלחתם באילוף החתול, התקבץ קהל רב לראות במו עיניו את ה"חתול המלומד", ואכן בשעה היעודה נכנס החתול והחל לשמש בתפקיד של 'מלצר' סידר כמה שולחנות והציע עליהם מפות, אח"כ הלך להביא מגש עם יין וכוסות. כאשר חזר עם היין והכוסות השתוממו כל הנאספים מהמחזה הנדיר, וכמעט אמרו שאכן צדקו אותם חכמים. באותו רגע הוציא רבי יונתן קופסא קטנה מכיסו, ופתחה, ועכבר קטן זינק מתוכה. כיון שראה החתול את העכבר השליך מידיו את המגש, היין נשפך והכוסות נשברו ורץ אחר העכבר להשיגו. מיד הודו כולם לרבי יונתן אייבשיץ ונוכחו לדעת שגם אם אמנם אפשר ללמד בע"ח דברים מסוימים, אולם את טבעם לא ניתן לשנות.

כך גם עם עפרון. כל זמן שלא ראה כסף לנגד עיניו, התנהג כאיש נבון ונדיב (לא פחות מבע"ח מאולף) אבל לאחר דבריו הראשונים (פסוק יא) שבהם הציע לאברהם את השדה ואת המערה חינם אין כסף חוזר אברהם (פסוק יג) ואומר לו "נתתי כסף השדה קח ממני" כלומר אברהם מחזיק את הכסף בידו ואומר לו "קח הממון", כיון ששומע עפרון את הצלצול של הכסף - ורואה את המטבעות הנוצצות בידי אברהם - מיד הוא נהפך לאיש אחר. הוא משליך מעליו את כל גינוני ההתנהגות היפה שנקט בהם ורדף אחר הכסף כמו שהחתול רודף אחרי עכבר...

(דרכי מוסר)

נתתי כסף השדה קח ממני ואקברה את מתי שמה... (כג, יג) ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא (כג, ט"ו).

רש"י כתב "נתתי - מוכן הוא אצלי והלואי נתתי לך כבר". לכאורה לא מובן מה רצה רש"י בזה.

אפשר לומר בדרך צחות, שעפרון אמר לאברהם שהאות האמצעית של "עפרון" הוא ר'. והאות האמצעית של "אברהם" הוא גם כן ר', ס"ה ארבע מאות. אם כן ארבע מאות שקל "ביני" שנמצא אצלי באמצע בין אותיות שמי - מאתיים, ובינך" שנמצא בין אותיות שמך - מאתיים, מה הוא... נכנגד זה אמר אברהם "הלואי נתתי כבר", שאם היה זה בעבר, כשעדיין היה שמי "אברם" לא הייתה אות אמצעית בשמי, והיית מבקש רק מאתיים...

(תורת משה נתן)

וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר (כג, טז)

מעשה ברבי אפרים זלמן מרגלית מברודי שהלך אצל אחד מגדולי המלכות להשתדל בדבר המתקת דין גזירה רעה שנגזרה על היהודים שלא כדון, עם ששר זה ידוע ומפורסם היה כ"לקחון" שידו פשוטה לקבל מתנת יד, קשה היה לו לרבי אפרים זלמן שהיה נקי כפים ובר לבב, להציע לשר שוחד ממון, בא אליו בעקיפין והקיף בדברים סחור סחור, ואותו שר שחומד ממון היה, גם הוא התבייש לתבוע ממנו בפה. פתח השר ואמר: רבי אותה בקשה שאתה מבקשני עליה אמלאנה ברצון רב, אלא שגם אני בקשה גדולה לי אליך. סוחר גדול פלוני בעירנו, חוב גדול של ממון יש לו עלי, יואיל נא מר לסור אליו. מיד הבין רבי אפרים זלמן את הרמז הדק והכל על מקומו בא בשלום.

לאחר מעשה יצא רבי אפרים זלמן ודרש:

מה דכתיב ארבע מאות שקל עובר לסוחר? עפרון זה, נשיא בני חת, שמתחילה אמר לו לאברהם "ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא" התבייש לקחת את השקלים במישרין מיידו של אברהם, לפיכך עמד והפנהו אל סוחר פלוני ופלוני ואברהם אף הוא הבין את הרמז והעביר לסוחר...

(על התורה)

ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען (כג, ב) כתב רש"י: בקרית ארבע - על שם ארבע ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם. ד"א על שם ד' זוגות שנקברו שם איש ואשתו (ב"ר) אדם וחווה. אברהם ושרה. יצחק ורבקה. יעקב ולאה".

יש להבין, תינח לפי הפירוש השני שנקרא 'קרית ארבע' על שם ארבעת הזוגות שנקברו שם, מובן למה מציינת זאת התורה כאן, שהרי שרה גם היא חלק מארבעת הזוגות. אבל לפי הפירוש הראשון שנקרא 'קרית ארבע' על שם ארבע הענקים, לא מובן מה שייך עניין זה לכאן? התורה יכלה לומר שבא לחברון בלי לציין שזה נקרא קרית ארבע, ואף לא מובן למה הביא רש"י את הפירוש הראשון.

ואפשר לבאר עפ"י מה שכתב בספר "שפתי כהן" (מגורי האר"י ז"ל), שם הביא תמיהה: ואם תאמר מי הולכה לשרה לחברון? הרי אברהם יצא אל העקידה מבאר שבע וכן חזר מהעקידה אל באר שבע, ואיך הגיעה שרה למות בחברון?

ומתריץ: שמעת, שכשבא השטן ואמר לשרה היכן יצחק, אמרה לו, הלך עם אביו ללמדו מעשה הקרבן, שהרי ראתה שאברהם לקח איתו את האש ואת המאכלת וכו', אמר לה השטן: יצחק הוא הקרבן. לא האמינה לו, והלכה אצל אחימן ששי ותלמי, ואמרה להם: אתם ארוכים וגבוהים, ורואים למרחוק, הביטו וראו אם רואים אתם זקן אחד הולך עם ג' נערים, הביטו ואמרו לה שרואים הם זקן אחד שעוקד בחור על גבי המזבח והסכין בידו. כיון ששמעה כך, מיד מתה.

בזה מובן, שלהלן הרי כותב רש"י "ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שע"י בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחו נשמתה ממנה ומתה", לכן הקדים שארבעת הענקים התגוררו שם. (ציוני תורה)

ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען (כג, ב) כתב רש"י "ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחו נשמתה ממנה ומתה".

שואל הגר"ח קנייבסקי בספרו "טעמא דקרא", יש לעיין איך מתה שרה מחמת העקידה, והרי קי"ל "שלוחי מצוה אינן נזוקין"? וכן מקשה מהגמרא שבת שאמר התנא "יהי חלקי עם מתי בדרך מצוה", איך ימות בדרך מצוה והרי שלוחי מצוה אינם נזוקין?

ומתריץ, שמה שאמרו "שלוחי מצוה אינם נזוקין" הכוונה שמחמת המצוה לא יאונה לו כל רע. אבל אם כבר נגזר עליו מכבר שביום פלוני ימלאו שנותיו בעולם הזה, אזי אדרבה, זכות הוא לו לזכות למות כשעסוק בדבר מצוה. וזה נחשב לו שמת על קידוש ד'. וזה מה שאמר אותו תנא "יהי חלקי עם מתי בדרך מצוה" שרצה שהקב"ה יסובב שביום שיגיע זמנו להיפטר שיהא בדרך מצוה ויזכה למות מתוך התעסקות בדבר מצוה. ואף גם כאן, זמנה של שרה נקצב לחיות מאה עשרים ושבע שנים. והיא זכתה שמתה מחמת הבשורה על דבר המצוה.

(טעמא דקרא)

השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה (כג, יא) המפרשים תמהים על השינוי הפתאומי שחל בדברי עפרון, שמתחילה אמר לאברהם: "השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה" - כרוצה לרמוז כאילו לא עלה על דעתו כלל לבקש כסף עבור המערה, ואדרבא, בנדיבות לב מציע הוא את כל השדה בנוסף למערה, ומיד אח"כ חוזר עפרון ואומר "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא" כרומז שמצפה שישולם לו מחיר גבוה זה. ואכן אח"כ כתוב "וישקול אברהם לעפרון וגו'", ועפרון מקבל ברצון את הכסף, ולא זו בלבד אלא שקיבל כסף עובר לסוחר, שהוא (ע"פ הגמ' בב"מ) בערך גדול בהרבה מכסף רגיל. לביאור הענין, מביא הסבא מקלם זצ"ל את הסיפור הידוע אודות הויכוח שהיה לרבי יונתן אייבשיץ עם חכמי אוה"ע, הם סברו שאפשר ללמד בעלי

והמשיך הדברי חיים לרבי יצחק: והנה האיש הזה שהחיה אותי אז, כבר נמצא בעולם האמת, ונשמתו באה אלי וביקשה ממנו תיקון בעד הטובה שעשה לי שהחיה את נפשי, ופנה הדברי חיים לר' יצחק: 'נו, וכי איני צריך לגמול לו טובה? הרי הוא הציל אותי מוות לחיים'. והיות שלא ידעתי רק שמו ולא שם אביו, והוא ג"כ לא ידע, התפללתי להשי"ת שאחד מנכדי האיש יזדמן לפני כדי שאשאלנו את שם זקיני. אחר זה פנה הדברי חיים להאיש שעמד לפני ואמר כלפיהם: איש זה מודאג שלקחו ממנו הרשיון למכירת הסחורה, ובאמת אין זה כלום כי הענין קרה לו רק כדי שיבוא אלי ועכשיו שכבר שאלתי אותו שמות המשפחה (הוא היה מצאצאי הנפטר ההוא) הרי הוא יכול כבר לחזור לביתו לחיים ולשלום כי כבר החזירו לו הרשות, וכך הוה.

(באר הגן)

גר ותושב אנכי עמכם (כג, ד)

אומר המדרש {שמות רבה, פרשה ו, אות ד} - בשעה שבא משה רבינו לפני הקב"ה ואמר לו {שמות ה, כג} ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה חבל על דאבדין ולא משתכחין, הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הודעתי להם כי שמי ה' כשם שאמרתי לך ולא רהרו אחר מדותי, אמרתי לאברהם {בראשית יג, יז}: קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה וגו', בקש לקבר שרה ולא מצא עד שקנה בדמים ולא רהרו אחר מדותי.

בא הספר זרע ברוך, ושואל שאלה עצומה:

אמר אברהם אבינו לבני חת - {כג, ד} **גר ותושב אנכי עמכם וגו'.**
אומר רש"י - גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם. ומדרש אגדה אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואתלנה מן הדין שאמר לי הקדוש ברוך הוא {לעיל יב ז} לזרעך אתן את הארץ הזאת. לכאורה לא מובן - ולמה לא? כי הרי אמר הקב"ה במפורש לאברהם אבינו, שהארץ הזאת תהיה שלו!

נכון. אבל מתי היא תהיה שלו?! מתי שבנו יבואו אל הארץ, כמ"ש {בראשית טו, טז} **וזור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמרי עד הנה - פירוש, עד שלא יסלק הקב"ה את שבעת האומות מהארץ, הארץ עדיין לא תהיה שייכת לו ולצאצאיו.** והראיה שאברהם אבינו הבין את הדברים: בשעה שרבו רועי לוט עם רועי אברהם, נאמר {יג, ז} **ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט והכנעני והפרזי אז ישב בארץ;**

אומרים חז"ל {בראשית רבה, פרשה מא, אות ה} - ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט {בראשית יג, ז}, רבי ברכיה בשם רבי יהודה בן רבי סימון אמר בהמתו של אברהם אבינו היתה יוצאה זמומה, ובהמתו של לוט לא היתה יוצאה זמומה. היו אומרים להם רועי אברהם התר הגזל, היו אומרים להם רועי לוט כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם {בראשית יב, ז}: לזרעך אתן את הארץ הזאת, ואברהם פרדה עקרה ואינו מוליד, למחר הוא מת ולוט בן אחיו יורשו ואין אכלין מדידהון אינן אכלין. אמר להם הקדוש ברוך הוא כך אמרתי לו {בראשית טו, יח}: לזרעך נתתי, אימתי לכשיעקרו שבעה עממים מתוכה, {בראשית יג, ז}: והכנעני והפרזי אז ישב בארץ, עד עכשו מתבקש להם זכות בארץ.

זאת אומרת, שאם הכנעני והפרזי עדיין יושב בארץ - אז הארץ עדיין לא שייכת לאברהם!

שואל הזרע ברוך, אם ככה, אז איזה מין ניסיון זה - הניסיון הוא כאשר המקום ניתן לו ובכל זאת הוא צריך לשלם עליו כסף. אבל המקום טרם ניתן לו?!

השאלה הזאת מובאת גם בשפתי חכמים בפרשה, שמוצא הבדל בין קבורת שרה לבין מה שקרה עם רועי אברהם; אומר השפתי חכמים, בשעה שנכנסו רועי לוט לרעות בשדות זרים עדיין לא היו לאברהם ילדים. ונאמר בתורה: {כא, ז} לזרעך אתן את הארץ הזאת - משמע, שעדיין הארץ לא נמסרה לו בירושה באותו הזמן. אבל כאשר הוא בא לרכוש את מערת המכפלה, היה לו כבר את יצחק, ואם ככה משמע שהוא כבר התחיל לרשת את הארץ!

בא הזרע ברוך ואומר, שאת זה באה התורה להדגיש לאברהם אבינו, כאן בפרשה - {כג, ב} ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען - דע לך! הארץ הזאת עדיין שייכת לכנענים, וממילא עדיין לא ירשת אותה! אם ככה, מה הניסיון שהיה כאן לאברהם אבינו? ועוד יש לשאול על דברי אברהם לבני חת כדפירש"י - "אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואתלנה מן הדין" - איזה דין בדיק, הארץ עדיין לא שלך?!

אומר הזרע ברוך רעיון גאוני:

בפרשת לך לך, מבטיח הקב"ה לאברהם אבינו - {יב, ז} "לזרעך אתן את הארץ הזאת", בפרק י"ג נאמר {טו} "כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד עולם". כברית בין הבתרים, מבטיח לו הקב"ה פעם

יש להבין איזה שייכות יש לזה - שמשום צר עינו נחסר לו האות ו' משמו דייקא? בספה"ק "דברי שמחה" להרה"ק מציעשנוב זי"ע {בן הרה"ק משינאווא זי"ע} מפרש, דהנה ידוע כי באמת כל קנייני העולם הם כולם הבל אין בהם מועיל, רק אם מהינים מהממון לצדיק שעובד את השי"ת יש לו עי"ז התקשרות עם הצדיק ונשפע חיות בממונו, אבל זולת זה לעפר בעלמא יחשב בלי שום חיות, והנה ידוע מהמקובלים דאות ו' הוא קו החיים.

ובזה מבאר כוונת המדרש, דכל זמן שהיה רוצה עפרון ליתן לאאע"ה בחנם השדה והיה לו שייכות עם הצדיק היה בו חיות, אמנם אחר שרע עין זה נבהל להון - ולקח מאאע"ה ארבע מאות שקל כסף, הכניס עין רע בממונו של צדיק שלקח הוא ממנו ונפסק ההתקשרות עמו, וזהו חסר יבואנו שחסרתו תורה ו' כי כבר נחסר מאתו קו החיים ונשאר 'עפרן' - כלומר עפ"ר ועפריות בעלמא בלי חיות.

ובענין זה סיפר כ"ק האדמו"ר מטאהש זצ"ל {בספר 'עבודת עבודה', שיחוק"ק ח"א מוצ"ש ויקהל} עובדא ששמע מזקיני הרה"ק רבי אלימלך מטאהש זי"ע, שפעם אחת בא איש אחד אל הרה"ק מצאנו זי"ע והתאונן לפניו שהוא שרוי בצרה גדולה, כי הממשלה לקחה ממנו את הרשות למכירת סחורה, ואבד פרנסתו. הדברי חיים לא ענה לו כלל על דבר מבוקשו, רק שאלו שם אביו ושם זקיני ועוד שמות של אנשי המשפחה ושלחו לשלום. האיש יצא מן החדר בפחי נפש, כי הדברי חיים לא ברכו בשום ברכה ולא ענה לו על מבוקשו.

והנה בביהמ"ד של הדברי חיים היו יושבים בקביעות חסידים ואנשי מעשה אשר היו מברכים את כל היוצא מחדר הרבי שברכת הצדיק תתקיים עליו, כמו שרגילים לברך 'איר זאלט האבן געפועל'ט אלעס גוט'ס והיו מבקשים מכל אחד לנדב סכום כסף לטובת יושבי ביהמ"ד, וכשיצא האיש הזה ברכו גם אותו בכל טוב כדרכם, ובקשו ממנו מעות, אך הוא אמר להם שאינו יכול לתת, כי יש לו צער ועגמ"י על שלא פעל כלום אצל הרבי, שהוא לא ברכו בשום ברכה אלא אמר לו שילך, הם ניסו להרגיעו שאם הרבי אמר לו לילך בוודאי פעל כל טוב, אולם לא הצליחו להרגיעו וישב בביהמ"ד ובכה על צערו.

באותו עת הגיע אחד מחשובי תלמידי הדברי חיים ושמו הרב ר' יצחק רושבע ז"ל {הוא היה אדם גדול ובכל פעם כשבא לפני הד"ח כיבדו הד"ח לישב} וכשראה את האיש בוכה שאלו לסיבת הדבר, סיפר לו מה שהיה לו עם הרה"ק מצאנו כנ"ל, ואף הוא דיבר על לבו שאם הרבי אמר לו לילך בוודאי פעל כל טוב, אבל גם מדבריו לא מצא האיש מרגוע לנפשו, וביקש מר' יצחק כי בהכנסו לקו"פ, ישתדל עבורו שיקבל רשות ליכנס שנית על דבר מבוקשו.

כשנכנס הר"ר יצחק כיבדו הד"ח מאוד והושיבו על כסא כבכל פעם, ואז ביקש ר' יצחק את הדברי חיים עבור האיש הנ"ל, דרוצה ליכנס עוד פעם ונענה לו הדברי חיים, וכאשר נכנס האיש, פנה הדברי חיים אלא הרב ר' יצחק ואמר לו: אספר לכם מעשה, וגם האיש הזה יכול לשמוע את המעשה:

כשהייתי צעיר לימים, נסעתי פעם אל החוזה הקי' מלובלין עם חבורה של יותר מעשרה חברים ואני הייתי הצעיר שבכולם, ביום הראשון בשבוע הגענו להאכסניה הקבועה ששם נותנים לנו אוכל והחלטנו בינינו שהיות שאנו מסודרים כבר בכל פעם באכסניה קבועה על כן לא נבקש מבעל המלון להכין עבורנו לאכול אלא אם יתן לנו בלי בקשה נאכל ואם לאו לא נאכל, כך המשכנו בדרכינו, והנה בכל אכסניה שעמדנו קבלו אותנו בסבר פנים יפות, אבל לא נתנו לנו לאכול, ואני ביום השני כבר הרגשתי רעבון גדול בהיותי בצום זה יום וחצי ולא ידעתי מה יהיה בכל הדרך עד שנגיע ללובלין, אבל התחזקתי והמשכתי לנסוע עם החבורה, אך ביום שני בערב כבר אפסו כוחותי והצרכתי ללכת לאט לאט עד שנשארתי מאחורי כל החבורה והוצרכו להמתין עלי תמיד וכך עבר עלי גם יום השלישי.

ביום השלישי בערב בקשתי מחבירי היות שאני הצעיר והחלש מכולם, אולי אפשר להתיר לי לבקש אוכל, אבל הם אמרו שתנאי זה הותנה בינינו ואי אפשר לשנותו, ביום רביעי בבוקר ראיתי אדם אחד הולך לקראתנו, וכשראה אותנו מרחוק, רץ בזריזות לתוך ביתו ולקח משם יין שרף ומזונות עם סערוועטיל ורץ בחזרה וניגש אלי ואמר שהוא רואה עלי שהנני חלש מאוד, וממש החיה אותי בזה כי אכלתי כפי התנאי ואח"כ נתן לכולם לאכול, אח"כ עוד הוליך אתנו ללובלין בתנאי שבכל פעם שניסע ללובלין נתאכסן בביתו בדרך וכך עשינו.

נוספת את ארץ ישראל – (טו, ז) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה. פתאום שואל אברהם אבינו את הקב"ה שאלה – (שם, ח) {במה אדע כי אירשנה?} נשאלת השאלה – מה פתאום הוא התעורר דוקא עכשיו, והרי פעמיים אמר לו הקב"ה בפרשת לך לך שהוא ייתן לו את הארץ? אומר הזוער ברוך פשוט מאד, עד לבטית בין הבתרים לא אמר לו הקב"ה שהוא נותן לו את הארץ לרשתה; עד ברית בין הבתרים אמר לו הקב"ה לזוער אתן את הארץ הזאת. אבל בברית בין הבתרים נאמר "את הארץ הזאת לרשתה" – פירוש הדבר, מיידיו, ולכן שאל אותו מיד "במה אדע כי אירשנה? – כבר פעמיים אמרת לי שתיתן לי את הארץ הזאת, אבל אמרת לי שזה לא יהיה מיד שהרי הכנעני והפריזי עוד בארץ – אז מה פתאום אתה מבטיח לי עכשיו לירש אותה במיידיו?"

אמר לו הקב"ה: "אתה צודק. לא מדובר כאן בארץ ישראל שאותה תירש לאחר שיסתלקו ממנה שבעה עממים. דבר א' אני מבטיח לך – (טו, טו) ואתה תבוא אל אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה – מקום קבורה בארץ ישראל מובטח לך כעת!"

כדברים האלה נאמר גם אצל יעקב אבינו; נאמר ליעקב (כח, יג) הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך; אומר המדרש "ילקוט שמעוני, ויצא, רמז ק"כ" – רבי הונא בשם רבי אלעזר: ובלבד שתקבר עליה.

פירוש הדבר, כשהבטיח לו הקב"ה את ארץ ישראל, הוא הבטיח לו מקום קבורה; אמר אברהם אבינו: "גר ותושב אנכי עמכם – אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואתלנה מן הדין" – ולמה בכוח?! כי מקום הקבורה ייתן לו מן הדין!

שאלנו, איזה מין ניסיון היה לו בקבורת שרה? עפ"י הדברים שאמרנו, מובן שזה אכן היה ניסיון – שהובטח לו מקום קבורה, ולמרות זאת הוא היה צריך לשלם עליו ממון רב.

אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו (כד, ב) מנהגו של עולם, כשאדם עומד להלוות ממון לחבירו הריהו חוקר ודורש אחרי יושרו של הלווה ורק אחרי שאין לו עליו כל ספק אז מלווה את ממונו, לעומת זה בענייני יהדות כאשר בא האדם לקנות בשר כשר או תפילין או כל תשמיש של קדושה אינו מקפיד לדרוש ולחקור במיוחד, והוא נוטה לתת אימון בכל אחד. ולא כך נהג אברהם אבינו, אלא להיפך. בענייני ממון נתן אימון מלא בעבדו אליעזר "המושל בכל אשר לו", ואילו כשהגיעו הדברים לענין יהדות לקחת אשה מתאימה ליצחק אז לא סמך על אימונו והבטחתו של אליעזר אלא דרש ממנו שבועה חמורה: "שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי"

מסופר על רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שפעם הגיע לאיזה עיירה נידחת והתאכסן באכסניא לא מוכרת לו, כשהגיע רבי ישראל אל האכסניא פנה אליו בעל המקום ואמר לו כבודו נראה יהודי נכבד, וודאי יודע גם לשחוט, והנה יש לי כאן בהמה והשוחט לא נמצא, אולי יואיל מר בטובו לשחוט לי את הבהמה. אמר לו רבי ישראל שאינו יודע לשחוט. לאחמ"כ פנה הגרי"ס אל אותו אכסניא ובקש ממנו הלוואה כספית גדולה. התנצל אותו אכסניא ואמר שאינו מכיר את הגרי"ס אם בן אדם נאמן הוא או לא, "אם כן" אמר לו הגרי"ס, "איך רצית לסמוך על שחיטתי, וכי מכירני אתה!..."

מסופר על רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שפעם הגיע לאיזה עיירה נידחת והתאכסן באכסניא לא מוכרת לו, כשהגיע רבי ישראל אל האכסניא פנה אליו בעל המקום ואמר לו כבודו נראה יהודי נכבד, וודאי יודע גם לשחוט, והנה יש לי כאן בהמה והשוחט לא נמצא, אולי יואיל מר בטובו לשחוט לי את הבהמה. אמר לו רבי ישראל שאינו יודע לשחוט. לאחמ"כ פנה הגרי"ס אל אותו אכסניא ובקש ממנו הלוואה כספית גדולה. התנצל אותו אכסניא ואמר שאינו מכיר את הגרי"ס אם בן אדם נאמן הוא או לא, "אם כן" אמר לו הגרי"ס, "איך רצית לסמוך על שחיטתי, וכי מכירני אתה!..."

ויישם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר ויאמר עבד אברהם אנכי וגו' (כד, לג)

והנה דבר תימה הוא וכי עד עכשיו לא ידעו שהוא עבד אברהם, עד שהוצרך לומר להם על שולחנו שהוא עבד אברהם?

ובצחות הפשוטה יש לפרש, על פי מה דאיתא 'יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מגופן של תורה וכו'". והנה כשהושם לפניו לאכול, אמר אליעזר לא אוכל כי אם דברתי דברי וצרכי על מה שבאתי. והשיבו לבן מה לך לדבר דברי חול על השלחן, תאמר 'דברי תורה!' כי כל שלחן שאין אומרים עליו דברי תורה וכו' כמאמר חכמינו ז"ל. ועל זה השיבו אליעזר שפיר 'עבד אברהם אנכי', ויפה שיחתן של עבדי אבות יותר מגופן של תורה....

(חכונת התורה)

וישביעני אדוני וגו' ולקחת אשה לבני (כד, לו) הנה אברהם אמר לו ולקחת אשה לבני ליצחק, והעבד אמר להם רק לבני ולא סיים 'ליצחק' כאשר נאמר לו. רק הענין דהדגיש לו אברהם 'לבני ליצחק' הכוונה, שיבחר אשה שתהיה הגונה 'לבני' דהיינו שתהיה כלתו של אברהם, ועוד יש לו להקפיד שתהיה הגונה להיות אשה ליצחק לפי מעלתו.

והנה נסביר דרך משל, מנהג קצת מהגבירים שמי שיש לו בת ומשדך אותה עם בן של רב וגאון מפזר לחתן עבור יחוסו עשרת אלפים ר"כ, ובא

אליו שדכן אחד וא"ל הן אתה רוצה ליתן עבור זה שיש לחתן אב גאון עשרת אלפים ר"כ, אציע לך אם כן עסקה הוגנת יותר, אני אתן לך בחור מהולל אשר הוא בעצמו יהיה גאון גדול, וקח אותו לחתן. אבל הגביר לא הסכים בשום אופן, ואמר לו אין בדעתי לעשות בתי שתהיה 'רבנית'... עבור אב גאון יפזר הרבה, אבל את הגאון בעצמו לא יתרצה ליקח לחתן, כי אינו רוצה שבתו תהיה מ'יושבות אוהל' רק שתהיה אשת גביר סוחר, ותהנה מעוה"ז במרכבה וכדומה.

וכן היה אז, כשבא אליעזר וראה את בני הבית והכיר את לבן ומדרגתו, נתיירא כי אם יהלל את יצחק שהוא צדיק גדול, אפשר שיתקלקל ע"ז כל השידוך, ע"כ הסתיר ולא דיבר כלל מיצחק, רק דיבר ממעלות אברהם, ובוה ודאי יסכימו כי גם להם מרוצה שיהיה לחתן אב צדיק, לכן אמר רק "לבני", שכל העניין זה הייחוס של יצחק.

מעשה בעניין זה, סיפר הרב שלמה לוינשטיין: הרבנית קנייבסקי ע"ה סיפרה שכשהיא ובעלה היו צעירים, לא היה גז אלא פתיליה. פעם במוצאי שבת היא לא הרגישה טוב והלכה לישון. בשלוש לפנות בוקר רבי חיים קם ללמוד והיא בקשה ממנו שביא לה כוס מים חמים כי הרגישה מאוד לא טוב. והוסיפה הרבנית ואמרה כי אין צורך לחמם את המים על הפתיליה כי עדיין לא הורידה את דוד המים שעמד עליה משבת.

אמר הרב: "אין בעיה, אכין לך כוס מים". בנתיים היא נרדמה, ולאחר זמן מה התעוררה כששמעה קול נפץ עז מהמטבח...

רצה לבדוק מה קרה. היא נכנסת למטבח ורואה את הפתיליה ואת הדוד על הרצפה, ושטפון של מים בכל רחבי המטבח.

התברר, שרבי חיים הלך למטבח להכין לה כוס מים, אבל הוא ראה שהמים יוצאים לאט מהדוד, ועשה חשבון שחבל על הזמן. לקח קומקום, תלה אותו על הברז של הדוד, פתח את הברז והלך ללמוד עד שיתמלא... כמובן שכשהתיישב ללמוד שכח מכל העולם, ובנתיים הקומקום המלא והתמלא ומשך את הדוד למטה, אל הרצפה... זו היתה הפעם הראשונה והאחרונה שהרבנית בקשה ממנו לעשות משהו בבית...

וזה מה שאמר אברהם לאליעזר, תביא אשה לבני, ליצחק, אשה שתתאים לו, שתסכים לקחת את עול הבית בשלמותו. (הר"ש לוינשטיין)

אלי לא תלך האשה אחרי (כד, לט) "אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזור למצוא עילה וכו' להשיא בתו" רש"י. שואלים המפרשים, מפני מה לא נדרש הדבר מה'אולי' הראשון, "אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי" (כד ח) מפני מה תיבת אולי שם אינה כתובה חסר, הרי שם כשדיבר עם אברהם יאות יותר לרמז זה מאשר כשדיבר עם בתואל ולבן?

ענה על כך הרה"ק רבי יצחק מוורקי: בתחילה בשעה שאמר אליעזר דברים אלה לאברהם, לא העז להעלות על דעתו שיצחק ישתדך עם בתו, אבל לאחר מכן, כשישב עם בתואל ועם לבן עלתה מחשבה זו ואמר בלבו, לעומת שני אלה חשיבותי וודאי גדולה יותר, ואף נאה ויאה יותר שאני ולא בתואל אהיה מחותנו של אברהם.

והגר"ח מבריסק תירץ, שהנה, משתיאר אליעזר לפני בתואל ולבן את שבחי ביתו של אברהם ויצחק, למה הוסיף לספר ששאל את אברהם "לא תאבה וגו'". על כרחך שבת היתה לו לאליעזר, ובכוונה סיפר להם זאת כדי שיתחרטו ויאמרו אם אליעזר שאל את אברהם שאלה כזו מן הסתם יש פגם בשידוך... לכן דרשו חז"ל כן דוקא מפסוק זה שהרי מכאן מוכח שכך היתה מחשבת אליעזר.

(רשפי תורה)

אלי תבא אליעזר עבד אברהם, מאוד רצה שאברהם אבינו יקח את בתו, ותזכה בתו להיות אשתו של יצחק אבינו. הוא ידע שהוא דולה ומשקה מתורת רבו, הוא ידע שהמעלה הרוחנית שלו, היא לא מעלה פשוטה וחז"ל אומרים, שאליעזר שלט ביצרו, כפי שאברהם אבינו שלט ביצרו.

עם כל זה, למרות המעלה העצומה של אליעזר, אומר לו אברהם אבינו – בשום פנים ואופן אני לא מוכן לקחת את הבת שלך. אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מדבק בברוך.

שולח אותו אברהם אבינו אל ארץ מולדתו, אל משפחתו, מתוך ידיעה ברורה שבבית שהוא גדל, כולם עובדי עבודה זרה.

הוא יודע את זה בבירור, שבשעה שאליעזר מגיע לבית לבן, אומר לו לבן (כד, לא) ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים אומר רש"י - פניתי הבית. מעבודה זרה.

וחז"ל עוד מתייחסים לזה בזלזול – "תראה איך לבן מתייחס לאלוהים שלו"... ברגע שיש אורחים, אז הוא יכל לעשות כמה לירות עליהם... אז

הוא זורק את האלוהים שלו החוצה מהבית... קח צא לחופשה, תחזור עוד שבועיים...
שואלים כולם... הראשון ששואל את זה, הוא הר"ן בדרשותיו, בדרוש החמישי... אחריו עומד על זה גם הכלי יקר, וזה גם מופיע בספר שם משמואל, של האדמו"ר מסוכטשוב, כולם עומדים על אותה שאלה, על אותו רעיון.
אברהם אבינו שולח את אליעזר לביתם של בתואל ולבן, מתוך ידיעה שהם עובדי עבודה זרה... שואל הר"ן - הוא לא מוכן לקחת מבנות הכנעני, כי המידות שלהם מושחתות... אז הוא מוכן לקחת עובדות עבודה זרה! האם עבודת עבודה זרה, זה פחות מסוכן ממידות מושחתות?!
זה לא טוב וגם זה לא טוב... אז לפחות יש לו בית אחד, שהוא יודע שהבית הזה, הוא בית טוב - ביתו של אליעזר.
הוא לא רוצה את הבת שלו, בשום פנים ואופן, כי הוא ארוך - "אתה כנעני, וכנענים הם ארוכים".
עדיף לקחת בת, מבית של עבודה זרה, ולא לקחת בת, שהמידות שלה מושחתות???

זו שאלתם של רבותינו, והשאלה שהם עונים היא - כן. מידות, עוברות בתורשה לילדים. השקפות, לא עוברות בתורשה. אם אדם יש לו מידה מושחתת, או להבדיל, מידה טובה, המידה הטובה או הרעה, עוברת בירושה לדורות הבאים. אדם שיש לו השקפות, את זה אפשר לשנות. יכול להיות אבא עובד עבודה זרה, ובן שמפיץ את דבר ה', הראיה - אברהם אבינו.
עפ"י זה, אנחנו יכולים להבין, מה אומר אברהם אבינו - ה' אלקי השמיים... כאן הוא לא אומר ואלקי הארץ... שואל רש"י - למה הוא לא אומר ואלקי הארץ? אומר אברהם אבינו - כשאני יצאתי מבית של אבא שלי, אף אחד לא ידע מהקב"ה, אני הוא זה, שהפצתי את שמו.. אתה שואל אותי, למה אני שולח אותך לבית של בתואל ולבן?
התשובה היא פשוטה - כי דעות אפשר לשנות. מידות לא ניתנות לשינוי. ברגע שהמידות הם מושחתות, זה עובר הלאה.

זמן מועט
ובזה מיישב המעשה רוקח מה שהקדים להספד לבכיה, כי בדרך כלל שלושה ימים לבכי והשאר להספד, הרי שיש יותר זמן להספד מהבכי, אך במיתת שרה שהיה קצר מאוד, לכן היה בכי והספד בחדא מחתא, לזה הקדים לספוד לשרה ולבכותה, כי הרגל ביטל כל דין הבכי.
ובזה יש טעם נוסף על אות כ' קטנה דלבתה, כיון שנכנס יום טוב סוכות, לא היה זמן רב לבכות, ולכן בכה מעט על צדקת זאת.
ולזה דחה רש"י את טעם סמיכת מיתת שרה למעשה העקדה, ולא כתבה תיכף במיתת שרה אלא לאחר 'לספוד לשרה ולבכותה', מכיון שהיה מעשה העקדה ביום הכיפורים, בו ביום 'בהר' ה' יראה', וא"כ נשאר ד' ימים עד החג, וחזר אצ"ה ג' ימים עד שהגיע לבאר שבע ונודע לו שנסתלקה שרה אמנו. וממילא נשאר רק זמן קצר לספוד ולבכותה. ולכן כתב כ' קטנה, כי בכה עליה זמן מועט. משום כך ראה רש"י לכתוב דווקא כאן טעם הסמיכות, שע"ז נבין סיבת הכ' קטנה כנ"ל.

ובמגלה עמוקות כתב שאצ"ה לקח את שרה מבאר שבע לקבור אותה בחברון ע"י קפיצת הדרך'. וי"א שכשיצאו אל העקדה, הלכה שרה לכיוון חברון, כי הרגישה שסופה קרב, וא"כ צ"ל שלאחר העקדה לא הלך אצ"ה לצד באר שבע אלא לצד חברון, כי ידע ברוח קדשו שהיא כבר הולכת לשם, וכן כבר נודע לו לפני הרבה שנים שמקום הקבר הוא במערת המכפלה כמו שדרשו 'ואל הבקר רץ אברהם' - ואל הקבר רץ אברהם' שאז נודע לו ע"י הבקר שמקום קבורתם במערת המכפלה, וא"כ צ"ל שגם לשם הגיע ממש בערב החג, והספידה במהירות.

תיכף אחר קבורת שרה נכנס אצ"ה לסוכה
נודע שהגר"א מוילנא שאל את תלמידיו היכן מרומז בתורה שאצ"ה קיים מצות סוכה, ולא ידעו תלמידיו מה להשיב, ונענה הגר"א ואמר דכתיב 'ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל', בכל ר"ת ב'סוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני'. ולאור דברי המעשה רוקח מתיישבים הפסוקים כמין חומר, כיון שמתה שרה הלך אצ"ה לבכותה בכ' קטנה זמן מועט כיון שהגיע ערב יום חג הסוכות, ותיכף לזה נסמך 'וה' ברך את אברהם בכ"ל' כי לאחר הקבורה נכנס תיכף לקיים מצות סוכה.

תיכף אחר קבורת שרה נכנס אצ"ה לסוכה
(הגרמ"י רייזמן)
ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, (כד, א)
כתב רבי יוסף נחמיה מקראקא [חלק מדבריו כתב החת"ס בסוף פ"ק דב"ב] להבין מה שנשמך פסוק 'ואברהם זקן' למיתת שרה, שהרי בפשטות באותה שעה לא היה כ"כ המצב שלו בכי טוב, כי שרה אמנו היתה עקרת הבית, והוא טפל אליה בנביאות, והנה מתה אשתו שרה, ומסתובב בבית בחור מבוגר בן ארבעים, וכאן בא"י לא מוצאים לו שידוך, כי אצ"ה פסל את כל ההצעות, וא"כ איך נכנס כאן פסוק 'וה' ברך את אברהם בכל'. בשלמא בהמשך הפרשה לאחר שהכניסה יצחק לרבקה לאהל אמו, שם מתאים 'וה' ברך את אברהם בכל', אך כאן לאחר קבורת אשתו, שנכבה הנר ונסתלק הענין וחסרה הברכה בעיסה, ואין אשה מתה אלא לבעלה, כ"ש אשת נעורים צדקת מופלגת כזאת, ומי יבשל עכשיו בשביל הכנסת האורחים, שרה איננה ועדיין רבקה איננה, מי יתן מרק חם לאורחים, איך מתאים כאן לשון כזה 'וה' ברך את אברהם בכל'?

וביאר רבי יוסף נחמיה דאין הכי נמי זה מה שכתוב בזה הפסוק, כל נשכח שאצ"ה הוא זקנו של רבי חנינא בן דוסא ושל נחום איש גמזו, כל אלו הצדיקים שידועים שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אפי' כשוראים דבר שאינו כראוי לפי שעה, הם יודעים שזה הכי טוב. בחול המועד סוכות

הוא זורק את האלוהים שלו החוצה מהבית... קח צא לחופשה, תחזור עוד שבועיים...
שואלים כולם... הראשון ששואל את זה, הוא הר"ן בדרשותיו, בדרוש החמישי... אחריו עומד על זה גם הכלי יקר, וזה גם מופיע בספר שם משמואל, של האדמו"ר מסוכטשוב, כולם עומדים על אותה שאלה, על אותו רעיון.
אברהם אבינו שולח את אליעזר לביתם של בתואל ולבן, מתוך ידיעה שהם עובדי עבודה זרה... שואל הר"ן - הוא לא מוכן לקחת מבנות הכנעני, כי המידות שלהם מושחתות... אז הוא מוכן לקחת עובדות עבודה זרה! האם עבודת עבודה זרה, זה פחות מסוכן ממידות מושחתות?!
זה לא טוב וגם זה לא טוב... אז לפחות יש לו בית אחד, שהוא יודע שהבית הזה, הוא בית טוב - ביתו של אליעזר.
הוא לא רוצה את הבת שלו, בשום פנים ואופן, כי הוא ארוך - "אתה כנעני, וכנענים הם ארוכים".
עדיף לקחת בת, מבית של עבודה זרה, ולא לקחת בת, שהמידות שלה מושחתות???

זו שאלתם של רבותינו, והשאלה שהם עונים היא - כן. מידות, עוברות בתורשה לילדים. השקפות, לא עוברות בתורשה. אם אדם יש לו מידה מושחתת, או להבדיל, מידה טובה, המידה הטובה או הרעה, עוברת בירושה לדורות הבאים. אדם שיש לו השקפות, את זה אפשר לשנות. יכול להיות אבא עובד עבודה זרה, ובן שמפיץ את דבר ה', הראיה - אברהם אבינו.
עפ"י זה, אנחנו יכולים להבין, מה אומר אברהם אבינו - ה' אלקי השמיים... כאן הוא לא אומר ואלקי הארץ... שואל רש"י - למה הוא לא אומר ואלקי הארץ? אומר אברהם אבינו - כשאני יצאתי מבית של אבא שלי, אף אחד לא ידע מהקב"ה, אני הוא זה, שהפצתי את שמו.. אתה שואל אותי, למה אני שולח אותך לבית של בתואל ולבן?
התשובה היא פשוטה - כי דעות אפשר לשנות. מידות לא ניתנות לשינוי. ברגע שהמידות הם מושחתות, זה עובר הלאה.

זמן מועט
ובזה מיישב המעשה רוקח מה שהקדים להספד לבכיה, כי בדרך כלל שלושה ימים לבכי והשאר להספד, הרי שיש יותר זמן להספד מהבכי, אך במיתת שרה שהיה קצר מאוד, לכן היה בכי והספד בחדא מחתא, לזה הקדים לספוד לשרה ולבכותה, כי הרגל ביטל כל דין הבכי.
ובזה יש טעם נוסף על אות כ' קטנה דלבתה, כיון שנכנס יום טוב סוכות, לא היה זמן רב לבכות, ולכן בכה מעט על צדקת זאת.
ולזה דחה רש"י את טעם סמיכת מיתת שרה למעשה העקדה, ולא כתבה תיכף במיתת שרה אלא לאחר 'לספוד לשרה ולבכותה', מכיון שהיה מעשה העקדה ביום הכיפורים, בו ביום 'בהר' ה' יראה', וא"כ נשאר ד' ימים עד החג, וחזר אצ"ה ג' ימים עד שהגיע לבאר שבע ונודע לו שנסתלקה שרה אמנו. וממילא נשאר רק זמן קצר לספוד ולבכותה. ולכן כתב כ' קטנה, כי בכה עליה זמן מועט. משום כך ראה רש"י לכתוב דווקא כאן טעם הסמיכות, שע"ז נבין סיבת הכ' קטנה כנ"ל.

תיכף אחר קבורת שרה נכנס אצ"ה לסוכה
נודע שהגר"א מוילנא שאל את תלמידיו היכן מרומז בתורה שאצ"ה קיים מצות סוכה, ולא ידעו תלמידיו מה להשיב, ונענה הגר"א ואמר דכתיב 'ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל', בכל ר"ת ב'סוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני'. ולאור דברי המעשה רוקח מתיישבים הפסוקים כמין חומר, כיון שמתה שרה הלך אצ"ה לבכותה בכ' קטנה זמן מועט כיון שהגיע ערב יום חג הסוכות, ותיכף לזה נסמך 'וה' ברך את אברהם בכ"ל' כי לאחר הקבורה נכנס תיכף לקיים מצות סוכה.

תיכף אחר קבורת שרה נכנס אצ"ה לסוכה
(הגרמ"י רייזמן)
ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, (כד, א)
כתב רבי יוסף נחמיה מקראקא [חלק מדבריו כתב החת"ס בסוף פ"ק דב"ב] להבין מה שנשמך פסוק 'ואברהם זקן' למיתת שרה, שהרי בפשטות באותה שעה לא היה כ"כ המצב שלו בכי טוב, כי שרה אמנו היתה עקרת הבית, והוא טפל אליה בנביאות, והנה מתה אשתו שרה, ומסתובב בבית בחור מבוגר בן ארבעים, וכאן בא"י לא מוצאים לו שידוך, כי אצ"ה פסל את כל ההצעות, וא"כ איך נכנס כאן פסוק 'וה' ברך את אברהם בכל'. בשלמא בהמשך הפרשה לאחר שהכניסה יצחק לרבקה לאהל אמו, שם מתאים 'וה' ברך את אברהם בכל', אך כאן לאחר קבורת אשתו, שנכבה הנר ונסתלק הענין וחסרה הברכה בעיסה, ואין אשה מתה אלא לבעלה, כ"ש אשת נעורים צדקת מופלגת כזאת, ומי יבשל עכשיו בשביל הכנסת האורחים, שרה איננה ועדיין רבקה איננה, מי יתן מרק חם לאורחים, איך מתאים כאן לשון כזה 'וה' ברך את אברהם בכל'?

וביאר רבי יוסף נחמיה דאין הכי נמי זה מה שכתוב בזה הפסוק, כל נשכח שאצ"ה הוא זקנו של רבי חנינא בן דוסא ושל נחום איש גמזו, כל אלו הצדיקים שידועים שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אפי' כשוראים דבר שאינו כראוי לפי שעה, הם יודעים שזה הכי טוב. בחול המועד סוכות

אחזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני – וכי בני חת הם הבעלים על המגרש של מערת המכפלה – הרי עפרון הוא הבעלים, אז למה פנה אברהם אל בני חת? ועוד, למה מול כל בני חת, שיומין לפגישה את א' מהראשים שלהם, ואתו יסגור את העסקה?!

בא החידי"א ומסביר, מדוע היה צריך אברהם אבינו להזמין את כל תושבי השכונה למעמד החתימה על רכישת מערת המכפלה; אברהם אבינו ידע שעפרון הוא נוכל ערמומי, לכן אמר לעצמו: "כל מה שאסגור איתו, הוא יבוא אח"כ ויגיד שזיפתי חתימות וכו' ויטען ששטר המכירה לא תקף. אבל אם החוזה יחתם במעמד כולם, ממילא הוא לא יעז לשקר ולרמאות";

כותב החידי"א – ואפשר דאברהם אבינו ע"ה ידע, דעפרון איש כזב ומרמה הפכפך ואינו עומד בדיבורו, ועינו לא תשבע. לכן דבריו היו עם אדוני הארץ בני חת, כי דבר שהציבור אומרים אינו צריך קנין, כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ו' (סימן י"ט) והביאו מור"ם בחושן משפט סי' קס"ג בסוף (ס"ו), כי כל דברי הקהל אינם צריכים קנין. וגם כתבו הגהות מיימוניות (פ"ז מהל' סנהדרין), והביאו מור"ם בחושן משפט סי' כ"ב דין א', כי כל דבר שמקבל האדם לפני ראשי העיר, לא יוכל לחזור בו. זאת היתה לו לאברהם אבינו ע"ה להיות כל דבריו עם בני חת ראשי העיר, והיינו דאחזתה ליה, שכפו לעפרון שלא יקח יותר. וכן כתיב בסוף ויקם השדה מאת בני חת, כי הם היו סיבה לגמר הקנין.

בא האברבנאל ושואל את אותה שאלה – בשביל מה היה צריך להביא את כולם, ועונה תשובה נפלאה;

כותב האברבנאל – ואמר זה באזני בני חת לכל באי שער עירו לרמוז שיהיו כולם עדים בדבר כי לא יחזור ממאמרו ולא יחל את דברו ... וכאשר ראה אברהם שעפרון נדר לתת לו השדה והמערה, השיבו באזני עם הארץ, כלומר בפני כל העם כדי שיתבייש ולא יחזור אחור אך אם אתה לו שמעני וגו' – ר"ל אם אתה עושה עמי החסד הזה ולא בני חת – "לא שמעני" – כי אם אתה אמרת שכבר נתת לי השדה והמערה גם אני נתתי כסף השדה – ר"ל גמרתני בלבי לתת את כסף השדה ולכן קחהו ממנו ואז אקברה את מתי שמה כי לא ארצה לקברה אלא עד שיהיה השדה שלי בפרעון שלם...

יש לפרש שראשונה נתקיים השדה והמערה מעפרון מפאת הקנייה והכסף שנתן בעדו, ואח"כ נתקיים שנית מפאת החזקה שלקח אברהם בקבורת שרה, ולכן נזכר הכתוב סמוך לו "ואחרי כן קבר אברהם את שרה" כי זה היה הקיום השני מפאת החזקה. וגם נוכל לומר שהיה המנהג בארץ ההיא שלא יוכל אדם לעשות מכרמו ומשדהו בית הקברות אם לא ברשות אנשי העיר מפני החזקה, ולכן נזכר כאן "ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחזת קבר מאת בני חת" (כג, כ) – ולא אמר 'מאת עפרון', כי היתה הכוונה שנתקיים ברשות אנשי העיר לאחזת קבר.

פירוש הדבר, בא אברהם אבינו לבני חת ולא ביקש קבר, אלא "תנו לי אחזת קבר" – שהחלקה תישאר לתמיד בתור מקום קבורה, ולא משהו זמני – היות ואנשי המקום לא היו מסכימים להפוך שטח חקלאי למקום קבורה, ולכן מה עשה אברהם אבינו? כינס את כל בני חת, כי אם הוא היה סוגר את הענין רק עם עפרון, היו מוציאים לו 'צו מנהלי' – "מי נתן לך רשות לקבור את אשתי כאן?! – זה שטח חקלאי! תוציא אותה וקח אותה הביתה!"; אמר אברהם אבינו: "רבותי, ראש העיר פה? הסגן שלו פה? היועץ המשפטי פה? מנהל תיק הבינוי פה? פיקוח עירוני פה?" "כולם פה!" – וכאן ביקש את רשותם לרכישת המערה לצורך קבורת אשתו!

(ברוך שאמר)

מאוצרות המגידים

ויאמר עבד אברהם אנכי (כד, לד)

התורה מספרת שחם רצה למנוע מאביו את האפשרות להוליד בן רביעי, כיון ש בין שלושת האחים שם חם ויפת, ניתם לחלק את העולם באופן שכל אחד מהבנים יקבל שלישי, ואילו אם יולד בן נוסף, יפחת חלקו לרבע. לכן עשה חם את מה שעשה, ואז היה בטוח שלא יהיה לו מתחרה נוסף על חלקו בירושה.

יוצא שמדבריו של כנען היתה צרות עין. הוא רצה את הכל לעצמו, ללא שאחרים יחלקו עמו.

מה היה עניו? "עבד עבדים יהי לאחיו" (ט, כה). לעבד אין מאומה משל עצמו, כמאמר הגמרא (פסחים פח, ב): "מה שקנה עבד קנה רבו". כל מעשיו שייכים לאדון, שאף אינו מחויב לתת לו מזון תמורת עבודתו, שהרי אמרו חז"ל (גיטין יב, א) "יכול הרב לומר לעבד עשה עימי ואיני זנך" – יכול האדון להעביד את עבדו, ולומר לו שילך לחזור על הפתחים בשעות הפנאי בכדי להשיג מזון.

למחרת קבורת שרה, באו חברים לשאול 'מה נשמע רבי אברהם', הוא עונה בשמחה ב'ה הכל בסדר, לא חסר לי כלום'. דווקא עתה שהיא מתה, והבחור מבוגר יושב בבית, עתה נאמר בו 'זה' ברך את אברהם בכל'.

החת"ס כתב תשובה למהר"ם אש כשמתה אשתו, לגבי ההלכה שמי שמתה אשתו הוא צריך להמתין ג' רגלים עד שיוכל לישא אשה אחרת, אך כיון שיש לך בית של רב, 'ואני יודע מהו בית של רב' ואי אפשר להנהיג בית של רבנות בלי רבנית, לכן אני מתיר לך לישא אשה אע"פ שלא עברו ג' רגלים. [ובתשובה זאת לא כינה אותו החת"ס בשם 'תלמיד'. והשיב לו שהחת"ס הוא 'זקן ששכח תלמידיו' ששכח לכתוב עליו 'תלמיד'.] וכמו שהתירו בגמ' למי שיש לו בנים קטנים לישא תיכף אשה אחרת, כך מי שהוא מנהיג או רב, צריך תיכף לישא אשה אחרת.

כך אאע"ה הרי בוודאי היה לו בית של רבנות, ביתו היה מלא באנשים יומם ולילה, והיה צריך להשיב שאלות בהלכות עבודה זרה, איך נראה בית כזה, כשיש שם אברהם זקן ובחור מבוגר יצחק, אין אשה שתסדר את הדברים, בינתיים רבקה לא נמצאת, והרי הבית חסר מאד מאד, אך התורה הק' מעידה 'ואברהם זקן בא בימים, וה' ברך את אברהם בכל', לא היה חסר לו לאאע"ה במצב כזה שום דבר בחיים. שאלו אותו מה המצב, היה עונה, ב"ה לא חסר לי כלום. כי אם היה חסר לו דבר אחד קל, לא היה נאמר עליו 'ברך את אברהם בכל'. כמ"ש בזרע קודש שכשמברכים 'שעשה לי כל צרכי' צריך להרגיש שבאמת לא חסר לו כלום בחיים, ויש לו כל צרכו. כך היה חי אאע"ה, הוא ידע דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, הוא נשאר עם אותו חיוך כמו ששרה אמנו עומדת במטבח ומבשלת ואופה.

ובזה רבי יוסף נחמיה דברי חז"ל 'מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אאע"ה וכל הרואה אותה היה מתרפא', זוהי המרגלית טובה שמרפאת, כי ישנם הרבה אנשים שבורים, כל אחד והחבילה שלו, וכשנכנסים ליהודי שיש לו בעצמו צרות, והוא חי ושמח, ע"ז נתרפאים כולם. גם אם היה נכנס יהודי שלא הולך לו לשדך את בניו, הרי גם אאע"ה לא הולך לו והוא שמח, אם היה נכנס יהודי שמתה אשת נעוריו, הרי גם לאאע"ה היה כך והוא שמח וטוב לב. בכך היה מרפא כל החולים.

כמסופר ב'בארות המים', כשנסתלק רבי מרדכי זאב בצעירותו בחיי אביו הישועות יעקב, לא היה הישועות יעקב יכול להתנחם, כששמע את עבודת הרה"ק רבי הערש מרימנוב ז"ע שקבר יותר מעשרה בנים וקיבל יסוריו באהבה, אזי קיבל עליו תנחומים.

זוהי המרגלית טובה התלויה בצוארו של אאע"ה, המרגלית נקראת 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד', כשאחד שיש לו כל טוב אומר כדברים אלה, אינו מרפא לבבות נשברים, אך כשעובר על הצדיק יסורים כאלה והוא אומר כך, אזי מתרפאים כל החולים. וככתוב באיוב ד, ד שכשהיה איוב נשבר מיסוריו, היה מחזק אנשים שבורים אחרים.

ופי' הח"ח המשך דברי חז"ל שכשמת אאע"ה תלה את המרגלית בגלגל חמה, היינו כמו שגלגל חמה שוקעת ושוב זורחת, כך ידע האדם כשעובר עליו שקיעה, יבא יום הזריחה. 'יומא ממילא קאתי'. וכמ"ש במדרש שכשראה אדה"ר את השקיעה הראשונה נתעצבו אדם וחיה וחיה שחשך עליהם עולמם, והיו בוכים כל אותה הלילה בכיות נוראות, כיון שעלה השחר נחה דעתם, שראו שדרכו של עולם כך, שקיעה וזריחה, שקיעה וזריחה.

וכ"כ רש"י בפי' אתם נצבים, מה היום הזה מאפיל ומאיר, כך הקללות, גם כשעובר זמן קשה, הסדר הוא שהשמש חוזרת ומאירה. בחיי אאע"ה לא הוצרכו להסתכל על גלגל חמה, רק היו מסתכלים על אאע"ה, גם כשגנבו ממנו את שרה, וגם כשאין לו מקום לקבור אותה, וכו' וכו' תמיד הוא בשמחה וטוב לבב. וה' ברך את אברהם בכל, לא חסר לו כלום בחיים.

כשהיה החפץ חיים שומע שיהודי עונה על שאלת 'מה שלומך', יכול להיות יותר טוב, היה מקפיד ואומר 'כפי הנראה שלא יכול להיות יותר טוב', כי אם הקב"ה שתכלית הבריאה עשה רק למען ההטבה, הרי משמע שזה הכי טוב, למה, אין אנו יודעים, אך אאע"ה מלמד שגם כשמתה אשתו ואין שידוך לבנו, ה' ברך את אברהם בכל. וכן אמר יעקב חנני אלקים וכי יש לי כל. ולבן ביקש לעקור את הכל, שאינו מבין איך יהודי נשאר חי ושמח גם במצב קשים.

הרמב"ן פי' 'בירך את אברהם בכל', בכל רומז על ענין גדול, שיש להקב"ה מדה שנקראת כל, שהיא יסוד הכל, אני ה' עושה כל, 'ויתרון ארץ בכל הוא' והיא המדה השמינית מי"ג מדות וכו'. סודות גבוהים נאמרו ב'בכל'. ופשטות הדברים כשאדם דבוק ב'בכל' כפשוטו לקבל באהבה הנהגת ה', אזי יש לו סוד של בכל הנאמר ברמב"ן.

(הגרמ"י רייזמן)

ויקם אברהם וגו' וידבר אל בני חת לאמר (כג, ד)

בזמן שאברהם אבינו מגיע לרכוש את מערת המכפלה, הוא מביא איתו את כל השכונה לאותו מעמד; אומרת התורה: (כג, ג) ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר: (ד) גר ותושב אנכי עמכם תנו לי

לפי זה – כך מובא בספר "עולם חסד יבנה" – העונש שבו נתקללו הם ונענעו בעבדות עד סוף כל הדורות, בא לתקן את מדת צרות העין. אלפי שנים שבהם עמים שלמים סובלים מעבדות, הכל בכדי לתקן מידה אחת! אליעזר עבד אברהם היה אף הוא מזרע כנען, אך לכאורה הוא היה במקום אחר לגמרי. ראש ישיבה של מאה ושמונים אלף תלמידים. הדולה ומשקה מתורת רבו – אברהם אבינו. בנוסף הוא גם משמש כמשגיח כשרות בבית אברהם, ודבר לא זו בו בלעדיו, כפי שנאמר לעיל (טו, ב): "ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר".

על הפסוק (כד, ב) "המושל בכל אשר לו" דרשו חז"ל (בראשית רבה, נט): "שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, שהיה שליט ביצרו כמותו". חז"ל לא התכוונו רק לומר שתווי פניהם היו דומים. אלא שהיה ניתן לסמוך על דבריו של אליעזר כאילו אמרם אברהם בעצמו.

כאשר מחפש אברהם שידוך לבנו יצחק, אומר אליעזר: יש לי בת כאן בבית, שאין ממנה מתאימה ליצחק! ומה עונה לו אברהם? "אתה מבני כנען ועל כן אתה ארור, ואילו אני מבני שם, ועל כן אני ברוך, ואין ארור מידבק בברוך".

כאשר ניגשים לשידוכים, המושכל הראשון הוא לא חפוגע באדם כלשהו. לפיכך, כאשר אדם לא חפץ בהצעת שידוך, נהוג להתחמק ולתרוץ תירוצים מתירוצים שונים: 'אני עסוק כרגע בהצעה אחרת', 'אני עדיין לא שומע שידוכים', 'אני מחפש עדה אחרת', ועד כהנה וכהנה. אף אדם לא יענה בצורה ישירה: 'איני מעוניין להשתדך עמך!'...

והנה, דוקא אברהם אבינו, בעל החסד הגדול ביותר בעולם, אומר לעבדו הנאמן, שלפני שנולדו יצחק וישמעאל היה אמור לרשת אותו: 'איתך אני לא מוכן להשתדך, משום שאתה ארור!'

אליעזר אמרו היה להקשות על כך: 'ימחל לי אדוני, אך דברך לא ברורים לי כלל. על הכשרות שלי אתה סומך, על השיעורים ועל שיחות המוסר שאני מוסר לכל הגרים אתה סומך, ובכלל כל ענייני הבית מופקדים בידי, ואתה סומך עלי בעיניי עצמות. האם לי אתה קורא 'ארור'? הלא כבנו של נמרוד, יכולתי להיות מלך בכוש ואף על כל העולם, כאבי שהיה גיבור גדול. למרות זאת עזבתי את בית המלכות ובאתי לשרת אותך ולהיות לך לעבד. מדוע אתה מכנה אותי בתואר הזה, ולא מוכן להשתדך עימי?'.

משיב אברהם לאליעזר: 'כיוון שאתה לומד מוסר, אתה בוודאי יודע שהינך ארור, משום שמידת צרות העין מאפיינת את משפחתך. על כן נגזר עליכם לתקן מידה זו ולתת את כל אשר לכם לזולתכם. אם אקח את ביתך ככלה ליצחק, יוצא שכל עבדותך לא הייתה בכדי לתקן את הפגם במידות, אלא בעבור טובת הנאה, שבסוף תהיה מחותן שלי. אם כן עבדותך לא השיגה את מטרתה. לכן למרות שבתך צנועה וחסודה, לא השתדך עמך!'.

אליעזר שומע את דברי אברהם ומקבל אותם, ואז משביע אותו אברהם, שביא שידוך הגון ליצחק.

כאן כבר אמור אליעזר להיפגע. האם לאברהם אין אמון בו, עד שהוא משביעו על כך? הלא אדם לא נשבע אפילו על אמת!

אולם אליעזר שלם עם כך ואומר: התיקון שלי הוא לעשות את מה שהאדון מבקש ממני, גם אם אינני מבין את הסיבה לכך, והעובדה שלא סומכים עלי פוגעת בי.

הניסיון לא הסתיים. במפגש עם משפחת רבקה הוא אף מתחדד במלוא עוצמתו.

כאשר אליעזר מגיע לחרו, ורואה שלבן רוצה להרוג אותו, הוא אומר שם ופורח בשמיים. באותו רגע הייתה עשויה להתגנב מחשבה בדעתו: 'את הבת שלי, בתו של ראש הישיבה לא רצית, ואמרת שאני ארור. האם שידוך עם אחות של לבן הרוצח זו בחירה מוצלחת יותר? הרי חז"ל כבר אמרו (בבא בתרא קי) 'הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה', ואחיה לא נראה אחד מל"ו צדיקים?...

לבן אומר לאליעזר "ואנוכי פינתי הבית ומקום לגמלים". "פינתי הבית" - מעבודה זרה. האם שידוך עם משפחה שביתה מלא בגילולי עבודה זרה, עדיף על שידוך עם בתו של אליעזר?

אך אליעזר לא אומר דבר, כיוון שהוא יודע שהנסיון שלו הוא לקבל את דברי אדונו בתמימות, ולא להקשות קושיות על כך.

לאחר שאליעזר פורח בשמים, אומר לו לבן (בראשית כד, לא) "בוא ברוך ה'". דרשו על כך חז"ל (מדרש אגדה בראשית, כד) ולפי שהוא פתח בברוך, לכך זכה ויצא מכלל ארור, ונכנס לכלל ברוך".

לכאורה, כאשר אליעזר שומע שהוא נכנס לכלל 'ברוך' - היה עליו לעזוב מיד את בית לבן ולחזור אל אברהם אבינו. הנה, עמדתי בנסיון בהצלחה, ויצאתי מכלל ארור. אפשר לשבור צלחת ולגמור את השידוך בינינו!

אך אליעזר מבין שהנסיון לא הסתיים, וממשיך למלא את שליחותו. כאשר שמים לו סם המות בצלחתו, הוא פונה אל לבן ואומר: "ועתה אם

ישכם עושים חסד ואמת את אדוני הגידה לי, ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל" (כד, מט). הוא מודע לכך שיצא מכלל ארור ויש אפשרות שבתו תינשא ליצחק. לכן הוא פונה ללבן ומבקש ממנו לענות כאן ועכשיו, אך עם כל זה, הוא ממשיך ומכנה את עצמו "עבד אברהם", כיון שיודע שזה תיקונו.

לא לחינם מביא רש"י בשם חז"ל (כד, מב): "יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים", כיון שמאליעזר לומדים כיצד על האדם לעשות מעשים בתמימות ובפשיטות, בלי לחפש את התועלת האישית שלו.

אכן, חז"ל (ילקוט שמעוני חיי שרה רמז קט) אומרים שאליעזר הגיע לדרגה נשגבה ביותר: הוא נכנס חי לגן עדן! הוא לא הוצרך לעבור את המסלול שעובר גם הצדיק, ובו המיתה היא תנאי להיכנס לגן עדן. רבי חיים פרידלנדר זצ"ל מביא בספרו "שפתי חיים" שדרגה זו תיתכן רק באדם שזיכך את גופו עד שהגע לדרגת הנשמה. ממילא לא היה עוד צורך במיתה כדי לזכנו. אליעזר זכה לדבר שאפילו יצחק לא זכה לו - להיכנס חי לגן עדן, רק משום שעל אף כל הנסיונות נשאר "עבד אברהם".

הלימוד מכך הוא, שעל האדם לקיים תורה ומצוות בתמימות ובפשיטות, בלי לחשוב כל העת מה ירויח מזה ומה יצא לו מכך. גם אם יקבל הערות וגערות - ימשיך לעשות את המוטל עליו. ואם יתאמץ וימשיך לעשות, על אף כל הקשיים - הוא אף יזכה וירויח לבסוף.

(הרב גואל אלקריף - דורש טוב) **מה יצא הדבר (כד, נ)**

האמונה בהשגחה פרטית צריכה להיות חלק בלתי נפרד מהאדם בכל תקופה מתקופות חייו. בלעדיו יצעד כערער בערבה, כעץ נטול מים, שלא יוכל להחזיק מעמד. ואם כך בכל תקופה, מרגע לידתו ועד יומו האחרון, ועד בכלל, הרי שהזמן בו משיאים בני זוג את ילדיהם, עם בני גילם, על אחת כמה וכמה שאי אפשר לצעוד בו צעד אחד מבלי להאמין באמונה שלימה במנהיגותו של מנהיג הבירה. גם אדם שניחון בעצבים של ברזל ובחוסן פנימי עמוק, נזקק למינון מוגבר של אמונה בבורא עולם, שארבעים יום לפני יצירת הוולד גזר על בת פלוני לפלוני.

בני זוג הזוכים לעבור את התקופה הזו, העשויה להתמשך על פני שנים רבות, מתוך חוויה אמיתית בהשגחה המלווה את האדם, ייצאו ממנה כשהם מחוזקים שבעתיים וקשורים לריבונם של עולם בכפל כפליים, בראותם את עוצם כוחו וגבורתו, חכמתו ונפלאותיו אשר הוא עושה עם כל בריותיו.

לפנינו סיפור מופלא במעיד על ההשגחה הפרטית המלווה את האדם סביב תקופה זו וסיפור נוסף על ההשגחה הפרטית בכל ימות השנה:

המעשה הראשון התרחש אצל הגאון רבי שלמה זלמן אולמן, רבה של שכונת "משכנות יעקב", הממונה על קרן כספית שהוקמה בזמנו בכדי לסייע לאלמנה חשובה להשיא את ילדיה בבא העת.

על דלת ביתו של הגרש"ז התדפק יהודי שבתה של האלמנה הוצעה לבנו, וביקש לדעת מה הסכום המוקצב לנישואי הבת. הרב נקט בסכום מסויים, שלא סיפק את אבי הבן, ולמרות שהשידוך היה נראה כמתאים, נפרד לשלום מהגרש"ז בהסבירו שאין די בסכום המדובר בכדי להשיא את הילדים.

דקות ספורות לאחר שיצא האיש מבית הרב, התקשר חתנו של הגרש"ז ומודיע לחמיו המרא דאתרא ד"משכנות יעקב", שיהודי המתגורר בארה"ב, ושווה כעת בארץ, רוצה לשוחח עמו. האורח הזומן אחר כבוד, והשאלה הראשונה ששאל עם כניסתו אל בית הרב הייתה, האם הרב זוכר שמו של אברך פלוני שנפטר לפני שש שנים בתאריך פלוני.

הגרש"ז אימץ את מוחו, ונזכר שבתאריך הנקוב נפטר בעלה של אותה האלמנה, אביה של היתומה המדוברת. האורח התרגש מכך שהרב זכר את שמו בדיוק, ולתדהמת הרב הוציא את ארנקו והניח על השולחן סך עתק של כסף כדי לצרפו לקרן שהוקמה לסייע ליתומים.

הרב עדיין לא הספיק להביע את פליאתו על הסכום הגבוה, ועל העיתוי הנוכחי, ובתוך כך, פתח האורח וסיפר את שאירע עימו באותו יום לפני שש שנים:

"בדיוק באותו יום מר ונמהר שבו הלך אבי המשפחה לבית עולמו, נקבעה לי טיסה בחזרה לארה"ב בשעה שתיים עשרה בלילה, ושעתיים לפני כן הגעתי אל ביתו של הגאון רבי חיים קנייבסקי (שליט"א) [זצוק"ל] כדי להיוועץ בו בעניין דחוף הקשור לעסקי באמריקה.

בביתו של הגר"ח היה תור גדול, וכשביקשתי להיכנס לפני כולם, בשל מועד הטיסה, אמרה לי הרבנית שהגאון צריך לצאת בעוד זמן קצר להשתתף בהלוויה, וכיוון שכך, אני צריך לבקש רשות מכל הממתינים שיאפשרו לי לעקוף את התור ולהכנס לפנייהם.

בדרך פגשתי רבני אייזיק שר זצ"ל. עמדתי בדרך ארץ והרכנתי ראש לשלום. והוא השיב לי בפה מלא: "גוט מארגן ר' שלום - בוקר טוב ר' שלום". החזרת לי שלום.

"להיכן הולכים?" שאל ר' אייזיק.

סיפרתי לו על הילד החולה, ושאתי בדרך עם הילדים לבית אימי.

שתיקה קצרה עמדה בינינו. רבי אייזיק הפר את השתיקה בשאלה:

"נו, אז מה?"

לא הבנתי מה רצונו, מה כוונתו במילים "אז מה". לא ידעתי מה להשיב לו. למעשה, הוא התכוון לשאול אותי על תוכן הפעולה שלי - מה הדחף הפנימי שלי לקחת את הילדים לבית אימי. עמדתי נבוך ואמרתי "אז אני חושש שהם לא ידבקו, לכן אני לוקח אותם".

"ולמה ובגלל מה?" - הוסיף ושאל בסגנון אחר.

התרעמתי קצת כביכול, וחזרתי על התשובה שכבר השבתי בתחילה:

"הילד חולה ובעקבות זה, אני לוקח את הילדים לבית הסבתא..."

שתיקה מתונה נותרה בינינו. שקט. ואז, נעץ בי ר' אייזיק את מבטו באומר:

"זאת אמרת שהבהמה הגדולה לוקחת ומובילה את הבהמה הקטנה... נדהמתי מתגובתו ולא הגבתי מאומה. הוא הבין לליבי, ומיהר להסביר את עצמו:

"נאר וואס? רק מה?! - אתה הולך לעשות גמילות חסדים עם ילד יהודי שבמקרה הוא גם הילד שלך..."

הדברים יצאו מפיו.

נפרדנו לשלום. וכשפסעתי כמה צעדים רוחי החלה לסעור בקרבי "אה, אה, אלו מילים יקרות שמעתי!" התרגשתי.

האם הבנתם, איזו מתנה הוא העניק לי במשפט קצר זה? - "הולכים לעשות חסד..."

באותו בוקר כששבתי לשערי חסד, ראיתי ממרחק את רעייתי הולכת מולי, כשהיא נושאת שני דליי מים מהבאר, (אז עוד שאבנו מהבאר) הזדרזתי לעברה ומלמלתי בלחש "הנני מוכן ומזומן לעשות חסד עם אשה יהודיה (אידישע פרוי) שבמקרה זה אשתי"... נתלתי מידיה את הדליים... למעשה, חצי שנה אח"כ הלכתי יד ביד עם משפטו זה של ר' אייזיק, עד כדי כך, שאמרתי עשרות פעמים בפה מלא "הנני מוכן ומזומן לעשות חסד" כך בהתנהגותי עם הרעיה, עם הילדים ובכל מעשה. בכל אורחותי פעלתי לאור דבריו.

חכם יכול להפוך עפר לזהב! אלו חכמי התורה והמוסר, כי האמת - שכל פעולה בבית יכולה להתפרש כך:

יש אנשים או נשים החושבות שהן לא עושות כלום. הן רק מגדלות את הילדים... למה הן מטעות את עצמם ועוד מתאוונות בכאב, והלא כל פסיעה בבית עם כוונה טובה היא "מכרה זהב"! לגדל ילדים שיהיה להם כח ובריאות, להאכילם, להשקותם, לסעדם לתורה ויראה וכו' - הרי זה חסד. ותורה גם יחד.

בכביש של ארץ ישראל

אספר לכם עוד ספור שארע כשהלכתי עם רבי אליהו לאפיאן ברחוב. צעדנו בעיניים שחות ולפתע הבחין ביהודי המתקן כבישים. פנה אלי רבי אלי:

ראו נא אדם מישראל שנתון כולו בתוך מצוות, - מצוות ישוב ארץ ישראל, אלא שהדבר היחיד שאולי חסר לו, היא הכוונה לשם מצוה! כי אם הוא יכוון רק לשם פרנסה הרי הוא מאבד את כל ה"יקר" של המצוה... הכל תלוי בכוונה.

המצוות פזורות בכל פינה, רק טיפת מחשבה - ויש את הכל, והעיקר, כפי שאמרנו אין חובה לרוץ ברחובות ולחפש מצוות אפשר לחפון מהם גם בבית.

אגב, בהקדמה לספרי הקבלה מבואר שהדבר הראשון שאדם נבחן בו הוא באנשי ביתו. כל בעל מעמד בתוך המשפחה כגון ראש המשפחה, משוכנע בליבו, שהוא הצודק תמיד וממילא, הוא חייב להגיד לכולם מוסר... "אני. אני אלמד אותם, אני אוכיח אותם... אני, אני, אני", אבל ה"חזון איש" אמר לי פעם: "הרי צריך לדעת איך ללמד... ואם יודעים איך, אפשר להמנע מכל מיני עברות.

בש"ס יש שתי מסכתות של דרך ארץ - מסכת דרך ארץ רבה, ודרך ארץ זוטא. בדרך ארץ רבה כתובות הלכות בשביל כל בני אדם, ובדרך ארץ זוטא מובאים ההלכות שנאמרו לתלמידי חכמים.

להיות עם מלח...

(בניגון שובה לב): ואיך מתחילים חז"ל את מסכת דרך ארץ זוטא? במה נפתחת המסכת? באלו הנהגות? יונגעלייט! אברכים! שמעו נא:

"דרכן של תלמידי חכמים עניו ושפל רוח וזיו וממולח עלוב ואהוב לכל אדם... שפל לאנשי ביתו". (הגביה ר' שלום את קולו) הביטו וראו עוד דברי

משניתנה לי הרשות, נכנסתי אל הקודש פנימה, וקיבלתי עצה הגונה מהגר"ח שסייעה לי להצליח מאוד באותו עסק. מכיוון שבאותה פגישה שמעתי מהגר"ח אודות האברך שנפטר והשאיר אלמנה ויתומים רבים, קיבלתי על עצמי לתרום סכום כסף גדול לקרן שתוקם למענם.

ההחלטה שלי היתה שבפעם הבאה כשאגיע ארצה, אעביר את הסכום לגבאי הקרן. הפעם הבאה הזו היתה רק כעבור כמה שנים וכיוון שלא ידעתי אפילו את שמו של האברך שנפטר, ניסיתי לברר את פרטיו, ולא עלה בידי. גם בביתו של הגר"ח לא קיבלתי את התשובה המדוייקת...

משעבו שש שנים תמימות, החלטתי שעכשיו כבר צריך להשקיע את כל המאמצים על מנת לברר את זהותו של האברך. עברתי בבתייהם של רבים מידידי, עד שבסופו של דבר הגעתי היום אל השם והכתובת, ולאחר שהרב מאשר שזהו שמו של האברך, כעת הריני פורע את נדרי..."

למותר לציין שעוד באותו יום נגמר השידוך למזל טוב...

הבה ונראה השגחה פרטית מהי. סכום הכסף הגדול הוקצה ע"י אותו גביר כבר לפני שש שנים והונח בצד, אבל מסובב כל הסיבות סיבב את העניינים כך שהכסף יגיע לידי האלמנה בדיוק באותו רגע שבו עמדה להשיא את בתה, וכשלא הספיק הכסף בקרן היתומים, נשלח הגביר כשליח טוב מן השמים כדי להוציא את השידוך אל הפועל...

והנה סיפור נוסף, מצמרר, שיעניק לנו פרק נוסף בענייני אמונה והשגחה. האברך שסיפר לנו את הדברים, אמר שבדרך הטבע לא היה שייך כלל וכלל שהעניינים יתגלגלו כפי שהתגלגלו. רק ידו ידו של הקב"ה שהיתה באמצע, הביאה את הדבר לידי סיום מוצלח.

היה זה, מספר האברך, כאשר התפללתי בפעם הראשונה בחיי בשטיבלעך של "זכרון משה" בירושלים, מה שלא עשיתח מעודי, גם בתקופת לימודי ביישיבת חברון. והנה, בסוף התפילה, הבחנתי בקבוצת לומדים שישבה באחד החדרים. הרגשתי דחף מיוחד להתקרב אליהם ולראות מה הם לומדים, למרות שתכונה זו של סקרנות אינה נמנית בשום אופן על תכונותי הטבעיות.

אני נגש אל שולחן הלומדים, ולפתע נתקפתי בהתרגשות עזה. על הגמרא שהיתה מונחת לפני הלומד שישב בסמוך לדלת הוטבעה חותמת מסויימת שהיתה מוכרת לי מימי ילדותי. התקררתי עוד יותר אל הגמרא ולתדהמתי אני נוכח לראות שלא מדובר בחלו. החותמת נושאת את שמו של סבי זצ"ל, שהיה תלמיד חכם גדול בדור שלפני השואה. התדהמה היתה גדולה כיוון שלפי כל מה שהיה מקובל עד כה במשפחתי, הרי שהש"ס עליו רשם סבא את הגהותיו הושמד ועבר מן העולם בתקופת השואה.

צער רב נגרם לבני המשפחה בזמנו, כתוצאה מאובן הש"ס כיוון שההערות שרשם הסבא על הדפים היו מחכימות במיוחד, והנה אני, הנכד, ניתקל לפתע בחותמת הסבא על הגמרא. פלאי פלאים!

האברך כמובן נשאר על עמדו, ממתין לסיום השיעור. בתום השיעור ניסה לברר אצל בעל הגמרא מהיכן בא ש"ס זה לידו. סיפר הלה שלאחר המלחמה, לפני שעלה לארץ, ניגש יהודי אחד והעניק לו את כל כרכי הש"ס הזה במתנה שיעלה אותם לארץ ישראל. "מאז, נמצא הש"ס אצלי, ואשמח מאוד להשיבו לידי המשפחה". אמר הלומד מ"זכרון משה".

כמובן שהשמחה וההתרגשות במשפחה היו עצומים. אבל גודל הנס והפלא ועוצם ההשגה הפרטית התגלה מאוחר יותר, כאשר בבדיקה שעשו בני המשפחה בעברם דף אחר דף לראות וגלות עוד חותמות של הסבא שאולי מתנוססים על דפי הגמרא - נוכחו לראות שאך ורק פעם אחת ויחידה מופיעה החותמת בדף אחד מכל הש"ס כולו!!! היה זה אותו הדף בו עסקו באותו יום בשיעור בזכרון משה, והקב"ה סיבב שבאותו יום יגיע הנכד, וירגיש "דחף" של סקרנות, וגלה את הש"ס ותחזור האבידה אל בעליה...

מה' יצא הדבר!

(טובך יבעו)

ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו אל מערת המכפלה וגו' (כג, י"ט) הפרשה שלנו מלאה בחסד, תחילתה בגמילות חסדים וקבורת מתים - עד נשואי יצחק אבינו.

מספר רבי שלום שבדרון: לפני כעשרים שנה חלה אחד מילדי הקטנים. כיון שחששתי שהילדים האחרים ידבקו חלילה, החלטתי לשכנם בבית אימי, ליום יומיים.

קמתי בבוקר התפללתי ואח"כ יצאתי מביתי עם הילדים. צעדתי ברחוב היוצא משכונת שערי חסד לכיוון שכונת בית ישראל הרחוקה, שם התגוררה אימי.

חז"ל במסכת כלה פרק ג': "תלמיד חכם צריך שיהא ערב לכל אדם ואל יהא כקדירה שאין בה מלח" לא להיות כקדירה שאין בה מלח, הטעמתם פעם מרק בלי מלח? אומרים לו "בוקר טוב", אז למה הוא מגיב בפנים זעופות? "הוא קם על צד שמאל", עונים הסובבים. היום הוא כקדירה שאין בה מלח...

"תלמיד חכם צריך שיהא ערב לכל אדם" ובעיקר בבית ב-ב-י-ת. "כותלי ביתו של אדם מעידים עליו..." תהיה ערב ונעים. מי מאיתנו משוכנע, כי עשית חסד פירושה - להשקות גמלים, לסחוב סלים כבדי משקל וכדומה, הוא טועה. כי הוא שכח - ש"מילה טובה", מבט טוב והערכה - גם היא חסד. ואולי החסד - בהא הידיעה:

התורה אומרת "ולבן שיניים מחלב" - "טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקה חלב, שנאמר ולבן שיניים מחלב (כתובות דף ק"א ע"ב). רבי הירש קופשיץ זצ"ל אמר פעם בסגנון שלו:

אנשים יודעים ש"מוות ביד הלשון" מילה אחת של ניבול פה, כידוע, יכולה להסב לאומרה ולשומעה צרות צרורות, כמו כן תיבה של שקר ומשפט של שלון הרע יכולים להרוג אנשים, זה ידוע. אבל שוכחים כי גם חיים ביד הלשון... אגוט ווארט - מילה טובה.

ושניהם גם יחד - השקאת גמלים או מילה טובה - אינם דווקא בחוץ, ברחובה של עיר אלא בבית פנימה.

רך קנהה
נזכרתי בסיפור אחר, מענין לענין, ויש בו מוסר השכל מתוק מדבש - לדעת איך מתנהגים בבין אדם לחברו בין כותלי הבית כאשר יש אפשרות להתנהג איך שרוצים.

רבי שמחה זליג ריגר זצ"ל הדיין הנודע בעיר בריסק (עד ימי מלחמת העולם הראשונה), התפרסם כגאון בכל חלקי התורה כאשר ליבו בתורה היה כלב הארי. מהעובדה דלהן נלמד גם על ידיעתו בכל חלקי - המידות טובות, כפי ששמעתי את הסיפור מידידי ר' וועלוול אידלמן שהוא זה שהיה נוכח בשעת מעשה.

כדאי לכם לשמוע את העובדה, גם אם כבר שמעתם אותה פעם אחת... כי ישנן עובדות, שאפשר לשומעם ולספרם גם עשרות פעמים, וזו אחת מהן:

נער הייתי והתגוררתי עם ר' שמחה זליג במשך כמה שבועות, סיפר רבי וועלוול אידלמן.

היה זה בימות הקיץ החמים כשבני משפחתו של ר' שמחה זליג שלא רצה ללון יחיד, ביקש ממני לבוא ולהתאכסן בביתו במשך אותם שבועות. הבית הדל בו היה גר באותה תקופה, היה בעליית "בית הכנסת", בו עסק בתורה במשך שעות היום. ואני מספר פרט זה כדי שתבינו את הספור אח"כ.

ביום הראשון, היינו בלילה הראשון, המתנתי בבית הכנסת, וכשהבחנתי שר' שמחה זליג סוגר את הגמרא ונעמד לצאת מבית הכנסת, קמתי גם אני ממקומי ויצאתי ללוותו, אך אז ראיתי שהחל להתלוות אליו יהודי תמהוני תושב העיר.

בתחילה לא התקרבותי כלל אך משראיתי שהתמהוני לא מרפה ממנו, ניסיתי לעמוד קרוב יותר, אולי אסייע לו לר' שמחה זליג.

שמעתי שהוא שואל אותו שאלה - בענייני שידוך. רבי שמחה זליג ששמע את השאלה השיב: "יאי מיין קינד" (כן, בני).

השניים נפרדו, מיהרתי לעבר ר' שמחה זליג, אך התמהוני הנ"ל שב שנית כמי שאינו בטוח שהרב הבין את השאלה. הוא שאל שוב בלחש. ר' שמחה זליג שמע והשיב:

"יאי מיין קינד, דו קענסט חתונה האבן" (כן בני, אתה יכול להתחתן). האיש נפרד. אך עצביו המתוחים החזירו אותו בשלישית, הוא ביקש לשאל עוד פעם.

ר' שמחה זליג שכבר עלה מדריגה אחת לעבר ביתו נעצר, שמע, והשיב בסבר פנים יפות: "יאי מיין קינד, יאי, דו קענסט חתונה האבן".

הדיין ר' שמחה זליג עלה עוד שתי מדריגות והאיש שפסע כבר כמה פסיעות לתוך בית המדרש, שב על עקבותיו. עלה אחריו, שאל מה ששאל והדיין השיב: יאי, מיין קינד, יאי, (כן בני, כן).

כך עוד כעשר פעמים, במעלה המדרגות.

כשהגענו לדלת פתח הבית, היה נראה שאכן ב"ה זו כבר הפעם האחרונה. הדיין נפרד ממנו בהארת פנים מיוחדת: "לילה טוב יאי, מיין קינד אתה יכול להתחתן".

חלפו שני רגעים ונקישות קלות נשמעו על הדלת, חששתי שמא הוא עומד על המפתח ושאלתי את הגאון ר' שמחה זליג האם לנעול את הדלת ולא לפתוח, הביט עלי ר' שמחה זליג והשיב בפשטות: לא. שיכנס וישאל! האיש נכנס ושאל, והדיין הישיש הביט עליו והשיב: "יאי, יאי, מיין טייערע קינד, כן, הנך הגון וראוי להתחתן".

היהודי התמהוני נעמד בצדי החדר אחוז עצבים וטרוד בספקותיו, וכשהדיין הישיש הניח את המגבת על כתפו ליטול ידיים לאכילה, הוא פסע רץ במהירות ולחש לו באוזניו את השאלה. ר' שמחה זליג הפנה את הראש לעברו: יאי מיין קינד, יאי.

כך עוד פעמיים, בשעת הסעודה עצמה.

האיש המתין בצד כוסס את ציפרניו בדאגה, עד לאחר ברכת המזון, ושאל שוב, ר' שמחה זליג השיב: יאי, מיין קינד, יאי.

מה הוא אכל כבר, ר' שמחה זליג פת קיבר עם... אבל אין זה מעניינינו כעת. הוא קם מכסאו צעד לעבר המיטה. אח"כ פשט את ה"טלית קטן", ו... היהודי התקרב בפעם האחרונה שאל וקיבל תשובה חיובית:

- יאי מיין קינד יאי דו קענסט חתונה האבען.

הוא חייך לעברו בשמחה מיוחדת ובלבביות: "יאי, מיין קינד. לילה טוב". היהודי יצא את הבית, ולא שב...

הגאון ישב על מיטתו. לא יכלתי להתאפק, ושאלתי בקול "רבי, עד היכן?!"

רבי שמחה זליג לא התרעם על שאלתי, והשיב גם לי בהארת פנים. הוא הקריא בקול עייף וחלוף את דברי חז"ל: "לעולם יהא אדם רך קנהה ולא יהיה קשה כארז"...

בבוקר מיהרתי לעבר חתנו של ר' שמחה זליג, ספרתי לו בהתרגשות את הדברים כהווייתן, פשוט בקשתי לטכס עצה איך לסייע לר' שמחה זליג להיפטר מהאיש בדרך כבוד.

חתנו חייך ואמר לי: "בחור'ל, זה לא מהיום ואף לא מאתמול, מה שראית אתמול בלילה, אינו חדש - כבר תקופה של כמה שבועות שמידי לילה הדבר חוזר על עצמו - בדרך המובילה מבית הכנסת לביתו הסמוך של ר' שמחה זליג, והוא ממאן שיגעו בו, וברגשותיו, לרעה".

הבנתם? שמעתם? אי בים, אי בי, גיוואלד!
⊗ ⊗ ⊗

מד' יצא הדבר (כד, נ)

התחום הבולט ביותר שבו אנו זוכים לראות באופן מוחשי ש"מה' יצא הדבר" הוא תחום השידוכים. מאורעות שונים ומופלאים המתמשכים, לעיתים, על פני שנים ארוכות, מזמנים את האיש והאישה למצב שבו יסכימו להקים ביחד את ביתם.

הסיפור הבא, אשר סיפר רבי אברהם פרויליך, אודותיו שח לי סוחר יודאיקה, עוסק בענין זה. סיפור זה נרשם על גבי כריכתו של ספר עתיק על ידי תלמידו של רבי חיים מוולאזין ששמע זאת מרבו ששמע מהגר"א בעצמו. וכה היה המעשה:

בתקופת הגלות של הגאון הוא התארח בבית אחד למשך יומיים. כאשר עמד לצאת ניגש אליו בעל הבית ואמר לו:

"אתה, הלא, תלמיד חכם"
"מנין למר?"

"מכיר אני בך. ואם כן, כיצד הינך יוצא מבית ללא תשלום?"
"אשלם לך. לא ידעתי שתרצה כסף"

"אינני מעוניין בכסף, אלא בדבר ששווה לי יותר מכסף"...

מהו הדבר אותו ביקש המארח?
קודם שנספר עליו, עלינו להקדים שבשונה מהנהוג במחוזותינו, שהכל שונאים את הביקורת, ואוי לו למי שיעז להשמיע באוזניו מה אינו בסדר אצלינו, בדורות עברו היה הדבר שונה. כפי שמסופר על אבי שושלת רוטשילד שאירח בביתו רבנים רבים, ותמיד היה מפציר בהם שיערכו סיור בביתו ויאמרו לו דברי ביקורת.

אחד מגדולי ישראל סיים את הסיור בבית, ואמר לרוטשילד: "ראיתי שהכל כאן נגד התורה". נבהל רוטשילד מן המילים הבוטות: "מה כל כך נורא כאן?", "התורה אומרת" - השיב לו הרב - "וישמן ישורון ויבעט", אבל אצלך רואים 'וישמן ישורון', בלי שאתה בועט... ואם כך - הבית שלך כולו כנגד התורה"...

בעל הבית מידוענו נמנה אף הוא על אותם אנשי מעלה של פעם, שאהבו את התוכחה, והיו מוכנים לשלם עליה... לפיכך משבאה הזדמנות זו לידו, לא היסס לתבוע בפה מלא מהגאון מוילנא, שישלם לו תמורת הארוח - בביקורת כלשהי, על דבר מה שהבחין בו במשך שהותו בביתו ולדעתו עליו לשנותו.

"לא הבחנתי בדבר הדורש תיקון" השיב לו הגאון. אולם משהפציר בו הלה שוב ושוב, אמר לו: "לא ראיתי דבר שעלי להוכיח אותך עליו, אולם הבחנתי בנוהג מעניין שנהגת בו, ואשר אינו שכיח במקומינו, וחפץ אני לדעת מהו טעמו. שמתני לב, שבכל בוקר, מיד לאחר נטילת ידיים, הנך מגיש לרעייתך כוס תה למיטה, מה הסיבה לכך?".

מאאע"ה שמודה ומשתחוה להשי"ת גם על תחילת הישועה. ואין שום שינוי בין ההודאה שבתחילת הישועה להודאה שבסוף הישועה, בשניהם היתה השתחואה שלימה, וכן מצאנו באליעזר. שניהם שוים, השתחואה בפישוט ידיים ורגליים. אדרבה בתחילה כתוב גם ויקוד, ולא בסוף. [שבתחילה היתה לו יגיעה לעשות קידה על ברכיו ואח"כ השתחוה על פניו, אך בסוף נתמלא לבו ברגשי הודאה, בלא יגיעה כלל, ותיכף נפל על פניו בהשתחואה שלימה. והוא עצמו הזכיר 'ואקוד ואשתחוה לה']
וזהו ענין ג' רגלים שהכל מחובר לעבודת השדה, לא רק בחג האסיף, חג הקציר, אלא גם בחג האביב, אע"פ שבתחילה כשאדם זורע אינו יודע כלל מה יעלה בתבואתו, הרי הוא מודה ומשבח להשי"ת על תחילת הישועה. כשיבא זמן הקציר ישוב ויודה להשי"ת, וכי"ש כשיבא זמן האסיף. בכל חלק מהישועה או באים להודות ולהשתחוות להשי"ת. וכמ"ש בעל התניא על התפילה 'ופני חטאנו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנחנו יכולים לבא להשתחוות לפניך, שאין לנו את הזכות להתבטל להשי"ת בביטול גמור להודות בזמן האסיף ובזמן הקציר, ולא עוד אלא גם בזמן האביב. ההודות על תחילת הישועה. וכתב הרמב"ן שזהו תכלית יצירת האדם בעולם, שיכיר האדם בבוראו ית' ויודה לאלקיו, נקל לו לאדם להודות בגמר הישועה, אך יגיעת ההודאה היא גם כשעדיין אין רואים את שלימות הישועה.

לא רק להודות להשי"ת אחר שיצא השידוך מן הכח אל הפועל, אלא על עצם זה שהשדכן מתקשר, הרי הרבה אנשים מחכים שהשדכן יתקשר ואין קול ואין עונה. לא רק בין אדם למקום כך, אלא גם בין אדם לחבירו, יש להודות לבני הבית על כל מה שהשתדלו לעזור ולסייע, להכיר טובה על כל פרט ופרט, גם לפני שהכל מסודר פרפקט, וגם אם בכלל לא.
(הגרמ"י רייזמן חיי שרה ע"ט)

"מה יצא הדבר" (כד, נ)

היה אחד בירושלים שהיתה לו בת מאד מבוגרת, לא זו שום דבר, לא בא שום שידוך. אמר לו דודי ר' וולוויל צ'ציק זצוק"ל - 'בא, תלך לבריסקער רב ותדבר אתו'. השיב לו היהודי, שאינו יכול כי הוא במצב של 'דכאון'... ועד כדי כך הוא בדכאון, שגם ללכת לבריסקער רב הוא לא יכול...
- אדם לא צריך אף פעם להיות בדכאון, ובפרט שיש לו גמרא ללמוד, אבל כך הוא אמר. אמר לו ר' וולוויל צ'ציק, 'דריי נישט די קאפ'... - אל תבלבל בראש.

לקח אותו הוא בעצמו לבריסקער רב, וכאשר נכנס אל הבריסקער רב בקושי הצליח להציע לפניו את הבעיה שלו, ואז הבריסקער רב אמר לו את המשפט הזה: 'אז עס וועט קומען די ריכטיגע צייט, וועט עד דורך ברעכן אייזענע טויערעס'...
אל תדאג, עדיין לא הגיע הרגע... כשיגיע הרגע המתאים, אזי הקב"ה יבקע 'איזענע טויערעס' - שערי ברזל. ולא רק שערי ברזל הוא יפתח, אפילו חומות של ברזל הוא יפתח...
וזה מה שדוד המלך אומר, 'ההופכי הצור'... הדברים האלו אינם דברים של "צפצוף" בטחון...

החזו"א כותב, הוא "מצפצף בטחון".
זה ביטוי בחזו"א על אחד שמדבר בענייני בטחון בלי שהוא בוטח באמת.

אבל הדברים האלו אינם דברים של "מצפצף בטחון", אלא ככה זה, זו המציאות... וזהו מציאות החיים...
הבריסקער רב אמר שיותר מכל מה שספרי המוסר מלמדים על בטחון, החיים מלמדים את הברזל אדם בטחון - בברזל אדם שמתבונן מדובר. בן אדם שמתבונן, אזי החיים בעצמם מלמדים אותו 'בטחון'...
היה כאן מרן המשגיח, רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל, והוא אמר, שהרי לבסוף, בדרך כלל כל העניינים מסתדרים... כך זה בדרך כלל, מיעוטא דמיעוטא שלא, אבל בדרך כלל מסתדר. וא"כ, הוא שאל, מה ההבדל בין ה'בעל בטחון' לזה שאינו 'בעל בטחון'? - הרי זה שאינו בעל בטחון, גם מסתדרים לו ענייניו, א"כ מה בכל זאת ההבדל ביניהם?
והשיב: ההבדל ביניהם זה הדאגות...

הגמרא אומרת, 'תורתו של דואג מן השפה ולחוץ'. בגמרא זה כתוב על דואג האדומי, אבל בספרים משתמשים בזה למליצה. 'תורתו של דואג', מן השפה ולחוץ... מי שתמיד דואג, התורה שלו היא מן השפה ולחוץ, אין לו ריכוז בשום דבר... אבל הבוטח בה' יודע, כי - 'ההופכי הצור אגם מים'...
איש צדיק היה, איש פלאים, רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל. בא אליו יהודי אחד מירושלים ואמר שהוא מבקש לדבר אתו כמה דקות, כי הנה יש לו בת שהגיעה לפרקה, ומציעים לה שידוך בחור משייבת פוניבו, והוא חפץ להתעניין על הבחור. והתחיל לשאול את ראש הישיבה מספר שאלות, ונשים לב לשאלותיו: הוא צריך לדעת כמה שעות ביום הבחור לומד, איך שמירת הזמן שלו ואיך שמירת הסדרים, ואם הוא מגיע לתפילות בישיבה, ואיך ההשתתפות שלו בשיעורים, ואם הוא שואל כענין, ואם הוא מבין מה שעונים לו... וכו'. וכו'. אחר שקיבל תשובות המניחות את דעתו, הודה לראש הישיבה שהקדיש לו מזמנו ועמד ללכת לדרכו.

אמר לו ר' שמואל, בעדינות ובאצילות נפשו: ראה נא, עד עכשיו אתה שאלת אותי שאלות, שמא תרשה לי, יקירי, לשאול אותך כמה שאלות. הנה מדברך

שינוי אם עשה עם אשתו שרה או עם יהודי אחר, הכל אחד. גם אם יגמול חסד תחילה עם בנו כדין השו"ע, הרי הוא עושה כך משום שזהו דין השו"ע ולא מצד קרבה עצמית שלו.

אוהב ישראל' אמיתי

מסופר על הרה"ק רבי דוד'ל לעלובר ז"ע שאמר 'איך אתם מכנים אותי שאני אוהב ישראל, כל זמן שהצער של בני כואב לו יותר משל יהודי אחר...' וכן נכתב על ציונו הק' 'פה נטמן אוהבן של ישראל' כיון שנצטער על שאינו מצטער על צער בנו יותר מצער יהודי אחר, הרי שהוא אוהב ישראל אמיתי.

כך מעיד הקב"ה על אאע"ה אם אתה יכול להתרומם מנטיות עצמיות ולקבור את שרה רק משום גמילות חסד, ועתה זכה לתפוס באומנותו של הקב"ה. ובזה מפרש השם משמואל דברי המדרש 'ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכתה, מהיכן בא, מהר המוריה בא', ויש להבין מה שאלה היא זאת 'מהיכן בא'. אלא שהקב"ה מסתכל במחו ולבו של אאע"ה ואינו מוצא שם את השייכות הגשמית שיש בין איש לאשתו כשמתה, הוא רואה את אאע"ה גומל חסד בלי שום מחשבה שהיא אשתו, רק עושה חסד עם נפש מיישראל, 'מהיכן בא' האיק הגיע למדרגות כאלה, 'מהר המוריה בא' הוא בא עכשיו ממעשה העקדה שהוא היה מוכן לוותר על בן שנולד לו בהיותו בן מאה שנה, ולא ביקש כלל להנצל מזה, ממילא כבר התרומם מכל הנגיעות האנושיות, והפשיט עצמו מכל עניני עצמיות, עיי"ז זכה לקיים מצוות הקבורה ממש כאומנותו של הקב"ה, ואמר לו 'בא לבוש לבושי, ואברהם זקן בא בימים'.

לכל הפחות אל תצטער על שלא נתפרסמו מעשיך הטובים

הגם שאין לנו שייכות לכל זה, אך לכל הפחות אם עשינו איזה חסד ולא נתפרסם מעשה החסד כ"כ בעולם, לא נצטער צער גדול, גם כשאין אחד שמכיר בחסד שעשינו, נשמח ונעלוז על קצת חסד נקי שזכינו לעשות. כמו קבורת שרה שזהו מעשה חסד שאף אחד לא מכיר לו טובה על כך, זהו חסד אמיתי יותר מכל האורחים שהאכיל והשקה, ששם הבינו שזהו מעשה חסד והודו לו על כך.

כמו כל אשת חיל עקרת בית שאינה מנהלת שום מוסד ליתומים, אלא מגדלת את עשרת בניה בוקר וערב, לבשל ולאפות להם, ולנקות אותם, ולכבס בגדיהם ולגהצם, ולסדר שיהיה הכל על מקומו בשלום, ואין מי שיכיר בכל מעשיה, אפי' בעלה שזוכח לומר לה תודה, באלו החסדים הם תופסים אומנותו של הקב"ה, ועליהם כתוב 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד'.

עיי"ז מעשה אמיתי אחד שלא נתכבד בעוה"ז מתעלים כל מעשיו

וכדקא משתעי ר' שלמה לורנץ שפעם אחת ראה את הגרא"מ שך יושב ובוכה לעת זקנותו על שאין לו עם מה לעלות למעלה, אמר לו ר' שלמה, הרי הייתם ראש ושייבה כל השנים, וחייבתם ספרי אביעזרי, נענה הרב שך במרירות ואמר 'דאס איז א אויסגעקאקטע קארטע' - אלו הם ככרטיסיה מנוקבת, כיון שכבר נתכבד כבוד גדול בהאי עלמא, שוב אינו יודע אם יהיה לו מזה משהו בעלמא דאתי.

וכ"כ הרמב"ם על המשנה רבי חנניה בן עקשיה וכו' היות שצריכים לבא למעלה עם מעשים טובים אמיתיים, לא מה שזכינו להכרת הטוב ששבחו אותנו בזה העולם, רבי חנינא בן תרדיון הקהיל קהילות ברבים ושאל מה אני לחיי עולם הבא, אמר לו, כלום מעשה בא לידך, כי מה שהיה מקהיל קהילות כולם יודעים ומכירים בטובתו, אך כשאמר לו שהיה לו מעשה עם מעות פורים שנתחלפו ועשה חסד באופן שלא ידע ממנו איש, ועיי"ז הבטיח לו שהוא בן עולם הבא. מספיק מצוה אחת כזאת שעשה לשם שמים טהרה, כדי לזכות את האדם להיות בן עולם הבא על כל מעשיו, וזהו לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שיזכה באחד מהם לעשותו לשם שמים מבלי שיכבדוהו כאן בהאי עלמא. ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

(הגרמ"י רייזמן ג' חיי שרה תשע"ז)

בדרך הדרוש

לא מלכה אסתר קע"ה שנים כנגד שנותיו של אברהם אלקיך תירא לרבות ת"ח, ואברהם עבר בזה שעשה אנגריא בת"ח, א"כ לא יוכל לומר שתמלוך שרה על מדינות כנגד שנותיו של אברהם לז"א ר"ע מה זכתה אסתר למלוך על קצ"ו מדינות, כנגד שנותיה של שרה, דבלא ר"ע לא יוכל לומר הטעם הזה דקשה מדוע כנגד שנותיה של שרה ולא של אברהם אבל ר"ע דדורש את ד' לרבות ת"ח לשיטתו אתי שפיר ודו"ק.

ובזה יתרוץ נמי מדרש ילקוט שפיר ודו"ק, ויהיו חיי שרה וכו' הה"ד יודע ד' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיי"ו, ותמוה, אבל לפי דרכינו אתי שפיר דהא אמרין לעיל מפני שלא הי' שנותיו של אברהם שלמים לכך לא מלכה אסתר כנגד. ואתי שפיר ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וכנגדה מלכה אסתר קצ"ו שנים קשה להמדרש למה

אומר החזון איש, שהסיבה לכך היא, כיון שהתורה נדבקה רק במידות טובות, כי התורה מתנה היא מהקב"ה כמו שכתוב 'כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה'. לא מועיל לזה לא כשרון ולא כל דבר אחר, רק סייעתא דשמיא [יעו"י נדה דף ע: וברש"י] והתורה ניתנה רק לבעל מידות טובות.

צריך לדעת, ישבת, למדת חמש שעות, אח"כ אתה בא הביתה - תכנס הביתה כמו אחד שלמד תורה, שיוכלו הבריות לומר עליך 'פלוגי שלמד תורה כמה נאים דרכיו... ולא ח"ו להיפך, שלא יהא חילול ה' בפני ההורים והאחים... (משמר הלוי)

א"י במדרש [נח"ט] 'ואחרי כן קבר אברהם, הדא הוא דכתיב: רדף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. רדף צדקה, זה אברהם, שנאמר: ושמר דרך ה' לעשות צדקה. וחסד, שגמל חסד לשרה. ימצא חיים, ושני חיי אברהם מאת שנה ושבעים שנה וחמשה שנים. צדקה וכבוד, אמר רבי שמואל בר יצחק, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני אמנותי גומל חסדים, תפשת אמנותי בוא לבש לבושי: ואברהם זקן בא בימים'.

היינו כיון שגמל אאע"ה חסד עם שרה, זכה ללבוש כביכול בגדו של הקב"ה שנקרא עתיק יומין, כך נקרא אברהם זקן בא בימים, וכל זאת משום שהיה בעל חסד גדול כזה שקבר את אשתו. וצ"ע איזה חסד יש בזה, הרי גם כל גוי פשוט מבין שצריך לקבור את אשתו לאחר מיתתה, מה הוא אמינא היה שיעזבנה אאע"ה מבלי לקבור אותה, איזה חסד יש בדבר פשוט ומובן כזה? ולא עוד אלא שמצאנו מספיק מעשי חסד באאע"ה לפני כן, שנטע אשל ונתן לאכול לכל העוברים ושבים, הוא היה עמוד החסד לפני כן, האם רק בשביל קבורת אשתו נקרא אאע"ה 'רודף צדקה וחסד'?

וכ' השם משמואל בשם אביו האבני נזר שהשאלה היא עצמה התשובה, כשאדם עושה חסד עם קרוביו ואנשי ביתו וכוונתו לשם מצות חסד, אכן הוא ראוי הוא לשבח על מעשי החסד שעשה. כמו שכתב התניא שאם אדם עובד לפרנסתו ומביא טרף לביתו ואינו מכוון לשם מצוה, הרי הוא ככל הגויים והכבשים והשפנים והעופות שכל אחד מהם מביא טרף לביתו, מלבד העורב הרשע, אם לא היית עושה כך, היית כמו העורב הרשע. כמ"ש בגמ' כתובות וב"ב שאם אחד אינו מפרנס את בניו, מכריזין עליו בבית המדרש שהוא רשע יותר מהעורב, אלא יום שלישי פרשת חיי שרה - כ"א חשוון תשע"ז אי ש'עושה צדקה בכל עת' הוא כשאינו מרגיש כלל שמגיע לו איזה דבר, אלא כל מעשיו לקיים מצות ה' לגמול חסד. כמו שלמדנו בהלל שאמרו עליו 'גומל נפשו איש חסד', וכן למדנו לעיל שאמרנו לאאע"ה שאם לא יבואו אורחים, יעשה חסד עם אברהם בעצמו לבדו, כהלל שעושה חסד עם עלובתא דא היינו עם גופו שלו בעצמו, כי הכל תלוי במחשבה, כשאדם לוקח לכבוד עצמו הרי הוא כמעשה בהמה וגוי שאין בה חשיבות, אך כשאדם מכוין בפיו ומחשב שהוא מחיה נפש מיישראל, ואין אצלו חילוק אם נתן לעצמו לא לאחרים, אזי גם אם יעשה חסד עם אשתו ובני ביתו הוא דבוק במדת החסד.

אלו הם דברי המדרש שאאע"ה כ"כ הפשיט עצמו ממציאיתו, ולא היה לו שום מחשבה רק לגמול חסד עם שרה, לא בגלל ש'הוא' חלק מהתמונה, והרי אין אשה מתה אלא לבעלה, ואשה כשרה כשרה אמנו שנאמר עליה כל 'אשת חיל עטרת בעלה' ואמרו במדרש 'אברהם זקן' משום שמתה אשתו נזדקן, והיה טפל אליה נבואה. שיוכל כ"כ בשעת מיתתה להפשיט עצמו מנגיעה עצמית, רק לגמול חסד עם שרה. אין לך חידוש בחסד כמו זה.

אומנותו של הקב"ה שהוא מטיב שלא בכונת קבלת 'תודה'

ולכן עתה אמר הקב"ה לאאע"ה 'תפסת אומנותי', כי כל חסד שאדם עושה עם כונה עצמית, שייכבדוהו, ויזכרו אותו לטובה, ויכתבו עליו רודף צדקה וחסד, או שיהיה לו שכר עוה"ב, אינו תופס אומנותו של הקב"ה, כי הקב"ה זן ומפרנס לכל הנבראים מקרני ראמים ועד ביצי כינים, והוא ית' אינו צריך לבריותיו כלל, אם צדקת מה תתן לו, הרי שהוא ית' מושלם בכל מדת החסד, אינו צריך שום שבח והודאה, ואינו מצפה לשום הכרת הטוב. ולמדנו זאת זכה אאע"ה להתעלות בשעת קבורת שרה, לתפוס אומנותו של הקב"ה, לגמול חסד עם בני ביתו באופן כזה שאינו זוכר עצמיותו כלל. לא היה אצלו שום

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וגו' (כג, א)

במדרש, ר"ע הי' יושב ודורש והי' הציבור מתנמנם ביקש לעוררם אמר מפני מה זכתה אסתר למלוך על קצ"ו מדינות מפני שהיתה בתה של שרה שחיתה קצ"ו שנים. וקשה למה דוקא ר"ע הי' דורש, ולתרוץ נקדים גמרי' דפסחים (דף כ"ג) שמועון העמסוני הי' דורש כל אתני שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח. ואיתא ר"ע ודרש 'את ד' אלקיך תירא לרבות ת"ח'. ואיתא במפרשים למה זכתה אסתר למלוך על קצ"ו מדינות וא"ת משום שבאתה משרה שחיתה קצ"ו שנים, למה לא מלכה על קע"ה מדינות כנגד שנותיו של אברהם, ותרצו משום דאברהם הי' חוטא ואיתא במפ' מה היה חטאו של אברהם, שעשה אנגריא בת"ח, ולקח מהם מס, אבל בשרה פי' רש"י בת ק' כבת כ' לחטא היינו שלא